

KÆRLIGHEDENS OFRE – om udforskningen af hustruvold

Lone Karpatschof

Denne artikel handler om et bestemt stykke kvindeforskning, nemlig udforskningen af det særlige kvindeproblem, som hedder hustruvold.

Artiklen indledes med en oversigt over hustruvoldens samfundsmæssige status – gennem historien og i dag.

Dernæst beskrives hustruvoldsforskningens historiske oprindelse i kvindebevægelsen og de dominerende retninger inden for dette forskningsområde, nemlig den ekstremt feministiske og den familiesociologiske.

Herefter gennemgås min egen empiriske undersøgelse, foretaget i Dannerboligerne i 1982, idet såvel undersøgelsens metode som dens hovedresultater skitseres.

I det følgende afsnit foretages en kritisk gennemgang af de forklaringsforsøg vedrørende hustruvold, der forekommer i litteraturen, såvel teorierne om hvorfor manden slår, som om hvorfor kvinden bliver.

På grundlag af dels denne litteratur, dels min egen undersøgelse og dels min generelle psykologiske referensramme, virksomhedsteorien, fremsætter jeg derpå en mere sammenhængende analyse af fænomenet hustruvold.

Ud fra den anvendte analyse og ud fra den anvendte personlighedsmodel beskrives derpå personlighedsudviklingen under Danneropholdet ligesom et videregående familieterapeutisk program skitseres for de kvinder, der ikke hjælpes gennem Danneropholdet alene.

Artiklen afsluttes med et forsøg på at placere hustruvoldsforskningen som et karakteristisk eksempel på kvindeforskning.

Artiklen er delvis baseret på en række tidligere publikationer (Karpatschof 1983a, 1983b, 1984a og 1984b).

Hustruvoldens status – historisk og aktuelt

Et meget stort antal hustruer bliver udsat for vold fra ægtemandens side. Volden er undertiden så grov, at den udsætter kvinden for alvorlig skade, og den står ofte på i årevis.

Hvis en sådan vold af samme grovhed og omfang, i stedet for at gå ud over konen, havde fx naboen som offer, uden at der skete nogen retslig indskriden, ville der være tale om en retsløshed, som man ville finde aldeles uacceptabel. Nu er det altså hustruer, der er tale om, og der er praktisk taget ingen, der blander sig i disse overgreb. Hvis politiet overhovedet bliver indblandet, fx fordi naboernes nattesøvn bliver forstyrret, så vil politiet i langt de fleste tilfælde kategorisere volden, som det de kalder "husspektakler",¹ dvs at der

ikke er tale om en kriminel handling, men blot om en overtrædelse af politivedtægten. De vil derfor oftest nøjes med at skille parterne, give nogle formaninger om en mere stilfærdig opførsel og derefter forlade slagmarken.

Hustruvold opfattes således i almindelighed som et internt forhold, som hverken naboer eller ordensmagt blander sig i, med mindre volden netop overskrider familiens egne rammer, så den generer omgivelserne. Friheden for vold fra mandens side ligger således i realiteten uden for hustruens retsstilling.

Indtil for 300 år siden var det simpelthen mandens lovfæstede ret at slå sin kone. Knyttet til den patriarkalske husbondmyndighed var der en særlig revselsesret, som omfattede såvel børn og tyende som hustruen. Denne revselsesret indgik i de middelalderlige landskabslove, hvoraf Jyske Lov var den vigtigste.

Efter denne var det tilladt husbonden at revse alle sine underordnede familiemedlemmer, dvs hustru, hjemmeboende børn og tyende med ”Stok eller Vaand, men ikke med Vaaben”. På dette tidspunkt var hustruvold altså ganske det modsatte af en kriminel handling. Det var en legaliseret uformel sanktion. Det formale retssystem bemyndigede således det uformelle retssystem, dvs den patriarkalske families overhoved til at gennemtvinge hustruens underkastelse gennem korporlig afstraffelse. Grænsen for denne afstraffelse var alene sat ved decideret drab eller mengivende mishandling. ”Men gjør hand den Saar med Aad eller Eg, eller slaar hand den Lemmer sonder, eller den på deres Helbred, sa straffis hand saa som hand een fremmet hafde giort Skade.”

Det interessante ved den formulering er, at den næsten ord til andet modsvarer, ikke lovtekst, men retspraksis, i nutidens Danmark. Hustruvold straffes i realiteten ikke, med mindre der foreligger en alvorlig legemsbeskadigelse. I dette perspektiv er hustruvold således en praksis, der er ligeså gammel som den nedskrevne danmarkshistorie.

Under Enevælden bliver kvinden i stigende grad defineret som den, der skal hellige sig det interne familieliv, mens man forsøger at berøve hende mulighederne for selvstændig arbejdsmæssig eller økonomisk virksomhed. I takt med denne binding til familien bliver hustruens almindelige retsstilling voldsomt forringet, og 1700-tallets retslærde definerer hende ikke alene som umyndig, men ligefrem som ”mindreårig”. Hun er således fuldstændig underkastet mandens myndighed ganske som børnene. Paradoksalt nok bliver denne økonomiske og juridiske forringelse ledsaget af en tilsyneladende forbedring af kvindens fysiske retsstilling. I Enevældens lovgrundlag, Chr. 5's Danske Lov af 1683, bortfalder revselsesretten over for hustruen. Formentlig som udtryk for det mere civiliserede dannelsesideal, der karakteriserede denne periodes herskende klasse.

Selv om hustruvolden således ikke længere er direkte legaliseret, er der dog ikke på nogen måde tale om ligestilling af ægtefællerne. Dette fremgår af følgende paragraf i Danske Lov: ”Slaar Hustrue sin Husbond og gjør hannem Skade, da er det ligesom hun det mod en fremmet giort hafde.”

Heri gentages forbudet i Jyske Lov mod at hustruen slår sin mand. Derimod er der ikke et sådant forbud mod, at manden slår sin hustru. Formelt er mandens afstraffelse af hustruen således lovubestemt, mens konens vold over for manden er direkte kriminaliseret.

Med Junigrundloven bortfalder Den danske Lov, men som bekendt bliver kvinderne ikke inddraget i det borgerlige demokrati før 1914. Kun på grund af en stærk kvindebevægelse får kvinderne tilkæmpet sig politiske, økonomiske og uddannelsesmæssige rettigheder. Altså primært rettigheder, der har betydning for borgerskabets kvinder. Spørgsmålet om kvindens personlige retsstilling henligger i det store og hele i mørke, indtil den ny kvindebevægelse starter i 1970.

Hustruvoldens retslige status er i dag temmelig uklar. På den ene side har vi en straffelov, der i § 244 generelt forbyder vold, ganske uanset om denne vold går ud over fx hustruen. Reelt er der imidlertid en betydelig forskel på naboen og på hustruens retsstilling. Det hænger sammen med den gældende retspraksis, der almindeligvis kategoriserer hustruvolden ikke som det strafferetslige forhold, der er beskrevet i § 244, men derimod som et "husspektakel", dvs som en overtrædelse af politivedtægten, en overtrædelse, der vel at mærke slet ikke vedrører hustruens retsstilling, men derimod den offentlige orden. "Husspektakler" er altså ikke en krænkelse af kvindens borgerlige rettigheder, men kun af de omkringboendes ret til fred og ro. Det betyder i virkeligheden, at indtil en vis grænse af grovhed er hustruvold et indre anliggende. Og denne grænse er som før nævnt ganske den samme som defineret i Jyske Lov, nemlig alvorlig legemsbeskadigelse.

Det komplicerede ved hustruens personlige retsstilling er således, at hun er undtaget fra almindelig retsbeskyttelse på grundlag af, hvad der er en indskrænkende fortolkning af voldsparagrafferne. Faktisk står der intet i § 244, der undtager hustruvold.

Først med den ny kvindebevægelses start i 1970 er der kommet en debat omkring hustruens retsstilling. Begrebet "husspektaklers" ideologiske karakter er blevet problematiseret. I begrebet "husspektakler" er der indbygget to virkelighedsforvridende påstande: 1) at husspektakler er et internt anliggende, som familien skal have lov til at klare selv uden myndighedernes indblanding og 2) at der altid er tale om et symmetrisk forhold, hvor manden og kvinden er oppe at slås.

Den første påstand er forkert, fordi hustruvold i modsætning til familieskænderier ikke i nogen fornuftig betydning kan siges at være omfattet af privatlivets fred, og selv når en hustru forsøger at anmelde hustruvold, så er politiet i reglen meget utilbøjelig til at tage imod en anmeldelse. Privatlivets fred er i denne forbindelse først og fremmest mandens ret til at banke sin kone i fred.

Den anden ideologiske forvridning ligger i påstanden om "husspektaklets" kønsmæssige symmetri. Men faktisk er den grove vold i alt væsentligt rettet imod kvinden og ikke imod manden. Selve indførelsen af begrebet hustruvold er en korrektion af disse to ideologiske tilsløringer. Ordet -vold peger på, at der ikke er tale om et internt anliggende, og at der ikke kun er tale om en evt. overtrædelse af politivedtægten, men at det er et strafferetsligt forhold. Og ordet hustru- peger på, at det primært er hustruen og ikke manden, der er offer for denne vold.²

Kvindebevægelsens kritik af den kvindeundertrykkelse, som hustruvolden er, fører således ud over kritikken af den håndgribelige virkelighed også til en

kritik af det virkelighedsbillede, som formidles af de rådende begreber. En påvisning af, at disse begrebers repræsentation af den ægteskabelige virkelighed på afgørende punkter var falsk. Enten ved at idyllisere hustruvolden væk, eller ved at tilsløre den som interne "husspektakler" mellem to ligeberettigede, og lige voldelige, parter. Det næste skridt blev da at foretage en videnskabelig af-dækning af de faktiske forhold.

Udforskningen af hustruvold

Der er ingen tvivl om, at interessen for studiet af hustruvold hænger snævert sammen med den kvindebevægelse, der udvikler sig i slutningen af 60'erne i USA, og som derefter breder sig til Europa nogle få år efter. Kvindebevægelsen starter imidlertid med at fokusere på et andet overgreb på kvinder, nemlig voldtægt, og det er først i midten af 70'erne, at hustruvold bliver et centralt kvindepolitisk emne.

En pioner inden for området hustruvold er den engelske kvinde Erin Pizzey, der starter den engelske krisecenterbevægelse i begyndelsen af 70'erne. Denne bevægelse starter ved et rent tilfælde, men den har øjensynlig haft en frugtbar grobund. I foråret 1971 er Pizzey med til at organisere nogle kvindepolitiske demonstrationer i byen Chiswick. (Pizzey 1974).

Udgangspunktet er utilfredshed med de stigende fødevarerpriser og bl.a. et krav om gratis mælk til skolebørn. Byrådet reagerer med repressiv tolerance. Der bliver ikke givet skolemælk, men til gengæld får kvinderne et forfaldent hus til at starte et kvindehus, som de kalder Chiswick Women's Aid, og som først og fremmest bliver brugt til basisgruppearbejde, hvor der både bliver snakket om sociale og personlige problemer. I disse basisgrupper begynder enkelte kvinder at afsløre deres velbevarede hemmelighed, nemlig hustruvold, og i løbet af et stykke tid udvikler huset sig til at være et tilflugtssted for mishandlede hustruer. Erin Pizzey havde betydelige organisatoriske og publicistiske evner, og lynhurtigt opstod der en decideret bevægelse inspireret af Chiswick, således at der spontant dannedes kvindegrupper over hele Storbritannien, hvor der i dag er organiseret omkring 200 tilflugtssteder. Denne bevægelse bredte sig i første halvdel af 70'erne til USA, og det er først og fremmest her, at der opstod en decideret forskning omkring hustru- og familievold.

En spæd forskningsmæssig begyndelse bliver gjort i slutningen af 1971, hvor der i tidsskriftet *Journal of the Marriage and Family* fremkommer to artikler, der beskæftiger sig med dette emne (Goode 1971; O'Brien 1971). En forløber for disse to artikler er (Levinger 1966). Der er tydeligvis her tale om en indirekte inspiration fra kvindebevægelsen, hvor specielt voldtægtsdebatten havde understreget kvindens fysiske undertrykkelse.

I indledningen af den førnævnte artikel af O'Brien konstaterer han, at der i de foregående 30 år af tidsskriftets virksomhed ikke har været en eneste artikel med ordet "vold" i titlen. Det er således stort set først i 70'erne, at der overhovedet fremkommer en litteratur vedrørende vold i familien, og der er endnu i første halvdel af 70'erne tale om litteratur af et meget beskedent omfang.

Den litteratur, der beskæftiger sig med hustruvold er i vid udstrækning ikke blot inspireret af kvindebevægelsen, men ekstremt feministisk. Selve perspektivet i litteraturen om hustruvold er først og fremmest, at hustruen er offer, og at hun ikke blot er offer for sin mand, men for en systematisk kvindeundertrykkelse i samfundet. En undertrykkelse, der også kommer til udtryk i retssystemet, hos de sociale myndigheder og hos andre hjælpeorganisationer. Det fremgår i reglen af selve titlerne, om der er tale om denne hustruvoldskategori. Typiske titler er her *The Battered Women*, *Battered Wives*, *Violence against Wives*, *Wife Beating*, *The Victimization of Women*, *Assaulted Wife and Wife Abuse*.

Den anden forskningskategori, den som beskæftiger sig med familievold, er derimod i overvejende grad præget af et helt andet perspektiv, nemlig et familieteoretisk, hvor den sociale enhed, familien, ses som en arena, hvor en række forskellige konflikter kommer til udtryk. Typiske titler inden for denne litteratur er *Family Violence*, *Domestic Violence*, *Marital Violence* og *Conjugal Violence*.

Udforskningen af familievold er først og fremmest præget af et stort forskningsprojekt ledet af den amerikanske sociolog Straus. Dette projekts væsentligste resultat er en stor repræsentativ undersøgelse af familievold i USA, hvor over 2.000 familier er blevet udspurgt om forekomsten af forskellige familiekonflikter, der rangerer lige fra verbal aggression til anvendelse af kniv eller skydevåben. (Straus et al. 1980).

Da undersøgelsen vedrører familievold er alle typer af konflikter inddraget. Konflikter mellem søskende, konflikter mellem børn og forældre og konflikter mellem ægtefæller indbyrdes. Ud fra undersøgelsens familieteoretiske synspunkt lægges der meget vægt på sammenhængen mellem disse forskellige former for vold. Vi skal imidlertid her fokusere på det, der berettes om den ægteskabelige vold.

Her er det familieundersøgelsens primære resultat, at den ægteskabelige vold ikke er en afvigende adfærd hos en lille psykiatrisk eller social minoritet. Inden for de foregående 12 måneder har der været ægteskabelig vold hos 1/6 af alle familier. Og hvis man udvider perioden til hele det aktuelle ægteskab, er der tale om en hyppighed på 28%.

Familieundersøgelsen ser derefter på den ægteskabelige volds sociale forekomst, hvor det viser sig, at selv om denne vold forekommer i alle sociale lag, så er der dog tale om en hyppigere forekomst i de socialt dårligt stillede familier.

Det mest overraskende resultat af familievoldsundersøgelsen vedrører den ægteskabelige volds kønsmæssige fordeling. Her viser der sig nemlig en praktisk taget fuldstændig symmetri, således at der ikke er nogen forskel m.h.t. voldeligheden hos de to køn. Og det gælder ikke kun m.h.t. forekomsten af ægteskabelig vold i det hele taget, men også når man inddrager aspekter som voldens grovhed og hyppighed. Resultaterne af undersøgelsen førte til en livlig debat, der begyndte at få politiske konsekvenser, således blev støtte til krisecentre nægtet i visse amerikanske stater med den begrundelse, at centrene var diskriminerende over for alle de tævede mænd.

Den familiesociologiske forskning kan ses som en reaktion på den underti-

den ensidige tendens i den ekstremt feministiske forskning. Familievoldsundersøgelsen fremtræder således som en fuldstændig negation af det feministiske billede af hustruen som offer.

Egen undersøgelse af hustruvold

I 1976 var vi en gruppe kvinder, der åbnede en rådgivning for kvinder udsat for vold og voldtægt. Inspirationen til dette arbejde fik vi efter at have deltaget i et tribunal i Bruxelles omhandlende voldsramte kvinder.

Det viste sig hurtigt, at rådgivning af voldtægtsofre ikke fremviste de store vanskeligheder. Et voldtægtsoffers problemer er i reglen temmelig klare og afgrænsede. Den psykologiske hjælp består ofte i en krisebehandling, en behandling der tager sigte på at hjælpe kvinden med at få gennearbejdet den traumatiske oplevelse voldtægt er for de fleste kvinder.

Voldsofre fandt vi det derimod meget vanskeligere at rådgive. Deres problemer synes mere komplekse, mere indgribende i hele deres livssituation og volden har ofte stået på i årevis. Endelig havde vi ikke noget ordentligt sted at kunne tilbyde disse kvinder at bo, såfremt de forlod den voldelige ægtemand. Resultatet blev, at hovedparten af kvinderne flyttede hjem til volden igen. I vores naivitet troede vi, at såfremt vi fik et sted, der tog hensyn til voldsoffers behov, så ville de kunne frigøre sig fra det voldelige forhold.

I 1979 fik rådgivningsgruppen sammen med andre kvindegrupper sit eget hus, Dannerstiftelsen³.

Jeg har været med til at oprette og drive krisecentret, og gennem dette arbejde kom jeg til at føle et behov for en videnskabelig undersøgelse af fænomenet hustruvold. Efter et par års virksomhed i Dannerboligerne erfarede vi nemlig, at et betydeligt antal af de voldsramte kvinder vender tilbage til den voldelige mand. Det praktiske problem omkring volds ofre er således stadig delvist uløst. Samtidig rejser det for en psykolog et rent teoretisk problem: Hvad får disse kvinder til at vende tilbage til et sandt helvede af mishandling, undertrykkelse og ydmygelse?

I 1982 påbegyndte jeg derfor en empirisk undersøgelse af fænomenet hustruvold. Som vi så i forrige afsnit, har der været stor usikkerhed omkring selve afgrænsningen og bestemmelsen af fænomenet hustruvold. Den ekstremt feministiske forskning har primært set hustruvolden som et blandt mange udtryk for kvindeundertrykkelse, mens den familiesociologiske forskning har set volden over for hustruer som blot et ud af mange stort set lige stærke udtryk for familievold.

Ved diskussionen af disse problemer pegede jeg på nødvendigheden af en begrebsanalyse som forudsætningen for at gennemføre en velafgrænset empirisk undersøgelse.

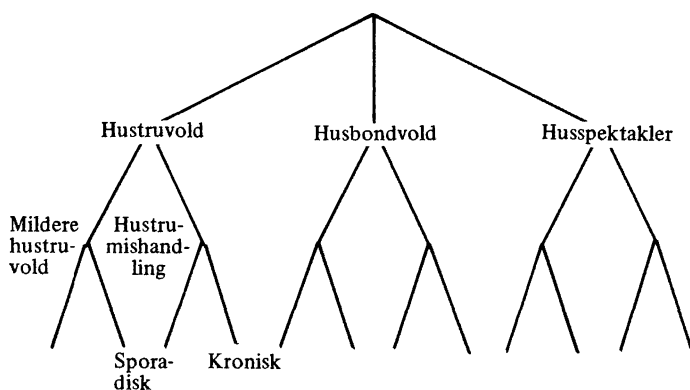
Afgrænsning af fænomenet hustruvold

Jeg startede med at stille mig spørgsmålet: "Hvornår er der egentlig tale om hustruvold?"

- Er en enkelt lussing hustruvold på linje med et overfald hvor konen bliver slået halvt ihjel?
- En enkelt gennembankning i et langt ægteskab er det hustruvold på linje med den daglige gennembankning?
- De bank konen får af manden, er de af samme art som den vold, der finder sted, når konen selv indgår i slagsmålet?

For at kunne afgrænse det fænomen, jeg skulle undersøge, integrerede jeg tre centrale aspekter: voldens retning, voldens grovhed og voldens hyppighed i en samlet begrebsmæssig model.

Den ægteskabelige volds kategorier

Vi får således i alt 12 forskellige kategorier, af hvilke de sidste 8 (nemlig husbondvold og husspektakler) er uden direkte interesse for den her beskrevne undersøgelse. Af hustruvoldens 4 kategorier er det primært den kroniske hustrumishandling, som denne undersøgelse omhandler.

Dvs. en vold, der er ensidigt rettet fra manden mod kvinden, som er så alvorlig, at den må kaldes mishandling og så hyppig, at den karakteriseres som kronisk. (Karpatschof 1983a).

Af samtlige de 12 kategorier, der forekommer i figuren, er det efter mine erfaringer den, der giver de virkelige skadevirkninger og den der indebærer det mest alvorlige kvindepolitiske problem.

Uden ovennævnte begrebsanalyse kommer man ofte til at sammenblende helt forskellige fænomener. Som nævnt har mange radikale feminister udbredt sig om, at der kun findes en slags vold: Manden der kommer hjem og gennembanker konen, det uskyldige offer. Modsat har nogle læger i en skadestuerapport fra Ålborg antydnet, at kvinder ikke er sagesløse ofre, men selv medvirker til konflikter, idet de er berusede i hovedparten af tilfældene og i mindst samme omfang som ægtefællen (Jørgensen et al. 1981). Her ligger skadestuerapportens resultater om den kønsmæssige symmetri på linje med den

amerikanske familievoldsundersøgelser. Begge slags vold begrebsliggøres i min model. Og de modstridende fund peger på, at begge former faktisk forekommer. De radikale feminister og Ålborg-lægerne har blot fat i hver sin brik i puslespillet og ophøjer deres egen brik til hele sandheden.

Konkluderende kan omfanget af den ægteskabelige vold opgøres i to væsensforskellige kategorier, nemlig hustruvolden hvor den mest skadevoldende og ødelæggende vold forekommer og husspektakler, der formentlig er mere omfattende, men samtidig langt mindre ødelæggende end hustruvolden. Den tredje begrebslige kategori, nemlig husbondvolden, er der praktisk taget ingen empirisk dokumentation for⁴.

Den radikale feminisme fokuserer på hustruvolden og ignorerer husspektakler, mens familiesociologien omvendt fokuserer på husspektakler, mens hustruvolden bliver underbelyst. Spørgsmålet om den ægteskabelige vold er af den ene eller anden type er således forkert stillet. Begge forekommer, men der er tale om så forskellige fænomener, at de bør undersøges hver for sig.

Mit udgangspunkt var som tidligere nævnt i første omgang rent praktisk, nemlig det praktiske problem, at så mange af de voldsramte kvinder, efter at have søgt tilflugt i Dannerboligerne, vendte tilbage til den voldelige mand. Men en væsentlig pointe var, at der ikke alene var tale om et praktisk problem. I og med at min faglige baggrund var psykologisk, forelå der også et teoretisk problem. En undren over det uforståelige forhold, at kvinderne af egen drift søgte tilbage til et liv, der for udeforstående var absolut uden nogen tillokkelser, ja som var noget nær den mindst attraktive af alle tænkelige tilværelser.

At formulere dette problem som et psykologisk problem er naturligvis i sig selv en teoretisk antagelse. Det kunne jo være, at det alene var rent ydre sociale forhold som førte til kvindernes tilbagevenden. Men Dannerboligerne var netop et forsøg på at klare disse sociale problemer i kvindernes liv. I al sin uforståelighed fremstod der derfor et psykologisk problem, nemlig bestemmelsen af hustruvold som et fænomen, der er ubegribeligt uden en videnskabelig analyse, der medinddrager psykologien.

Undersøgelsens metode

I beslutningen om at foretage en undersøgelse af hustruvold var der således implicit indbygget to metodologiske specifikationer. For det første at undersøgelsen i sit udgangspunkt var en *deltagerundersøgelse* og for det andet at undersøgelsen i sit sigte var en *kvalitativ, fænomensorienteret* undersøgelse.

Undersøgelsen som deltagerundersøgelse

Ved deltagermetoden vil jeg forstå den særlige form for aktiv feltundersøgelse, hvor undersøgeren på forhånd er placeret som en naturlig deltager i det sociale felt, hvor undersøgelsen foregår. Dvs. man undgår en del af de problemer, en udefrakommende forsker møder, fordi hun ikke har nogen naturlig

relation til det, hun undersøger. Deltager-forskeren kender sit felt indefra, og hun er almindeligvis i langt bedre og mere naturlig kontakt med de personer, hun skal undersøge.

Til gengæld møder man så nye problemer. Forskeren kan fx være så engageret som deltager, at hun projicerer sine egne forventninger ud på de genstande, hun undersøger, sådan at resultatet af undersøgelsen bliver ideologi og ikke videnskab. Et andet problem ved den aktive feltundersøgelse kan være, at forskeren er så sammenvokset med det felt, hun skal undersøge, at hun kommer til at mangle en tilstrækkelig teoretisk distance til sin genstand. Selv om skildringen måske er korrekt, kan der derfor måske komme til at mangle perspektiv. Den bliver ikke i tilstrækkelig grad set udefra og sammenlignet med tilsvarende sociale systemer. Både hvad angår de generelle træk, der er fælles for sådanne systemer og de særtræk, der karakteriserer det undersøgte felt.

Undersøgelsen som en kvalitativ undersøgelse

Den historisk mest udbredte metode i psykologien har været den kvantitative. Den kvantitative metodes formål er simpelthen at abstrahere undersøgelsesindividet væk. Individet bliver derfor reduceret til sammenhængende data. Ved den kvantitative metode bliver individets udviklingshistorie, personlighedens opbygning og dynamik og individets interpersonelle relationer og dets interaktion med det omkringliggende samfund ignoreret eller reduceret til sammenhængende data.

Den kvantitative metode er velegnet til undersøgelser af et fænomens omfang eller til undersøgelse af kvantitative forhold ved serielle fænomener. Den kvalitative metode kan derimod defineres som en måde at erfare den særlige kvalitet ved en given undersøgelses-genstand eller -fænomen. At finde den særlige logik ved den særlige genstand eller ved det særlige fænomen.

Undersøgelsen som fænomen-orienteret undersøgelse

En kvalitativ metode kan enten være *genstands-* eller *fænomen-orienteret*. Den første type kendes fra den kliniske psykologis casemetode. Casemetoden har fx været brugt i den psykoanalytiske tradition, hvor formålet er at udvikle en personlighedsteori. Her er metoden orienteret mod en bestemt genstand – en person.

Den metode jeg selv har anvendt er den fænomenorienterede, hvor de valgte undersøgelsesgenstande (syv voldsofre) for så vidt ikke har selvstændig interesse, men blot er udvalgt så de er relevante for en almen forståelse af det undersøgte fænomen, altså hustruvold. I min undersøgelse ønskede jeg ikke primært at bestemme personligheden hos den enkelte kvinde, der blev undersøgt, men derimod at bestemme fænomenet hustruvold.

Et empirisk formål med denne undersøgelse er jo ikke at opstille personlighedsmodeller for de enkelte kvinder, som er undersøgelsens empiriske gen-

stande, ligesom det primære teoretiske formål ikke er at bidrage til personlighedsteoriens casemetode derved, at det empiriske udgangspunkt er en praktisk relation mellem den undersøgende psykolog og de undersøgte personer. Men som en fænomenorienteret undersøgelse er målet for dette arbejde, at undersøge det fænomen, som på så afgørende måde har præget de kvinder, der indgår i undersøgelsen. Hvor den genstandsorienterede undersøgelse sigter mod, at undersøge den særegne genstands særegne logik, er den fænomenorienterede undersøgelses mål i stedet at finde et generelt fænomens særlige logik.

Den fænomenorienterede kvalitative metode skal altså på den ene side ikke skildre en bestemt personlighed og på den anden side ikke vende tilbage til den personlighedsopløsende generalisering, som vi finder under den kvantitative metode. Vi abstraherer ikke individernes personlighed væk, som man gør ved den kvantitative metode ved at opløse den i en række faktorer. Tværtimod må man medinddrage de undersøgte individers personlighed netop for at komme frem til de generelle forhold. Man må først forstå genstanden i sin helhed, før man kan se bort fra den til fordel for det generelle fænomen.

Undersøgelsens problemstillinger

Som gennemgået i begyndelsen af dette afsnit foretog jeg inden undersøgelsens påbegyndelse en kategorial afgrænsning af fænomenet hustruvold. Hvis en undersøgelse imidlertid skal overskride det fuldstændige eksplorative, må den også have nogle problemstillinger. Der var tre forskellige slags kilder til undersøgelsens problemstillinger. For det første var der de rent praktiske erfaringer fra arbejdet med voldsofre. For det andet var der hele den eksisterende litteratur om hustruvold. En litteratur der er skitsemæssigt behandlet i det forrige afsnit, og hvis forsøg på teoretiske forklaringer vil blive gennemgået i følgende afsnit.

Det vil her fremgå, at disse forklaringer har en meget fragmentarisk for ikke at sige kaotisk karakter præget af forskelle i den anvendte teoretiske referensramme og i valg af analyseniveau. Ud fra min egen teoretiske referensramme, virksomhedsteorien (Karpatschof 1983a), forsøgte jeg for det tredje at danne mig en ganske vist foreløbig men i alt fald i sin intention sammenhængende forståelse af fænomenet hustruvold, og det var på baggrund af denne sammenhængende modeldannelse, at jeg opstillede undersøgelsens problemstillinger.

De 3 stadier: prepilot, pilot og hovedundersøgelse

Undersøgelsen omfattede hele 1982, idet den tidlige undersøgelsesstruktur omfattede tre forskellige stadier. De første fire måneder gik til prepilot-stadiet, hvor jeg gennem mit daglige arbejde i Dannerboligerne foretog en endnu ret eksplorativ iagttagelse, som jeg fastholdt ved at føre dagbog, idet jeg dels beskrev dagliglivet i boligerne og dels forsøgte at give nogle uformelle casebeskrivelser af de kvinder, jeg havde kontakt med.

Jeg forsøgte i dette stadium at systematisere så lidt som overhovedet muligt, netop for at være meget åben og ikke lukke af for vigtig information. Men alligevel havde jeg selvfølgelig hele tiden teorien i baghovedet. Problemet i prepilot-fasen er, at man er nødt til i nogen grad at systematisere, for ellers bliver det alt for uoverskueligt. Og samtidig må man ikke systematisere for meget, da man så kan lukke af for vigtige nyopdagelser.

På grundlag af mine dagbogsnotater fra prepilot-stadiet udviklede jeg nu en uformel interviewplan til det næste stadium, pilot-stadiet, hvor jeg afprøvede interviewet på tre udvalgte personer. Ved pilot-interviewene får undersøgeren afprøvet sin interviewplan. Er spørgsmålene indhold meningsfulde, og kan man præsentere dem på en forståelig måde? Er interviewplanen dækkende, eller har den nogle huller? Undsøgeren får også afprøvet, om hun kan interviewplanen godt nok. Dette er jo et ikke helt ubetydeligt memoreringsarbejde. I min egen undersøgelse fyldte den endelige interviewplan således 5 maskinskrivne sider og indeholdt over 70 grundspørgsmål. Og der er til og med ikke tale om en ren udenadslære for intervieweren, fordi rækkefølgen og udformningen af grundspørgsmålene er bestemt af den enkelte dynamiske interview-situation.

Herefter kom selve hovedundersøgelsens stadium. Efter at have analyseret pilot-interviewene formulerede jeg hovedundersøgelsens problemstillinger, dvs. dens problemformuleringer eller hypoteser og dermed den endelige interviewplan.

De 3 faser: design, indsamling og analyse

Hovedundersøgelsen består af tre faser, som jeg kort skal omtale. (For en detaljeret gennemgang henvises til Karpatschof 1983a og 1984b).

Hovedundersøgelsens tre logiske faser er: 1. *Designfasen*, 2. *Indsamlingsfasen* og 3. *Analysefasen*.

I designfasen opstilles indsamlingsplan og problemstillinger. I indsamlingsfasen konfronteres de opstillede problemstillinger med de udvalgte genstande, idet problemstillingerne er den teoretiske side, som er angivet i interviewplanen, mens genstandene – personerne, der interviewes, er den rent empiriske side.

I analysefasen kommer man så frem til resultatet af denne konfrontation mellem problemformuleringerne eller hypoteserne og det empiriske materiale, altså de nedskrevne eller bandede interviews.

I designfasen foretog jeg den endelige udformning af planen for mine interviews. Da der var tale om en semi-struktureret interviewform, måtte jeg have denne temmelig omfattende plan i hovedet, idet selve interviewsituationens dynamik kom til at bestemme placering og udformning af planens enkelte punkter.⁵

I designfasen udvalgte jeg desuden de yderligere 4 interviewpersoner, som var undersøgelsens empiriske genstande.

Hovedproblemet ved interviewmetoden er analysefasen. I mit eget tilfælde resulterede den ret grundige indsamling i syv interviews, der hver havde en

varighed af 2-3 timer. Det hele var båndet og blev derfor udskrevet ordret. Derpå blev materialet redigeret til en læselig tekst. Fx blev de ufuldstændige sætninger, der ofte forekommer i talesproget fuldstændiggjort syntaktisk. Og de steder, hvor interviewpersonen henviser til forhold, som er ukendte for læseren, er der tilføjet information om disse sagforhold. Det gav nu en tekst på 160 maskinskrivne sider. Altså i sig selv en hel lille bog. Og her ser vi den caseprægede interviewmetodes achilleshæl, dens næsten uanalyserbare empiri. Analysefasen er således den flaskehals, denne empiri skal filtreres igennem, før der kan blive tale om nogen form for undersøgelsesresultat. Jeg skal kort gennemgå den analysemetode (den tematiske metode), der blev anvendt. (For en detaljeret gennemgang henvises til Karpatschof 1983a og 1984b).

Den tematiske analysemetode

Det generelle undersøgelsesfænomen bliver ved denne metode tematiseret ud fra den foreliggende teoridannelse, undersøgerens praktisk baserede erfaringer, og eventuelt desuden en direkte inddragelse af det empiriske materiale. Dvs. fænomenet karakteriseres gennem en række temaer. Et tema er for så vidt i sig selv et generelt fænomen, men det har et mere begrænset begrebsmæssigt omfang end det overordnede undersøgelsesfænomen.

Ved et *analyse-tema* forstår jeg den del af det undersøgte fænomen, som afgrænses ved en bestemt etape af analysefasen. Ved analysen af et bestemt tema går man systematisk hver enkelt interview igennem og sorterer alt det ud af interviewet, som vedrører temaet.

Den del af et bestemt interview, der herved pilles ud, er *analyse-enheden*. Tilsammen udgør alle analyse-temaerne altså hele det analyserede fænomen, mens alle analyse-enhederne fra et bestemt interview udgør det materiale fra undersøgelsesgenstanden, som benyttes i analysen.

Ligesom interviewplanen var analyseplanen opdelt i seks hovedafsnit: 1. *Kvindens personlighedsmæssige baggrund*, 2. *Den aktuelle familie*, 3. *Hustruvolden*, 4. *Psykkiske reaktioner og symptomer*, 4. *Hvorfor kvinden blev i det voldelige forhold* og 6. *Danneropholdet*.

Hver af disse overordnede analyseafsnit er atter underopdelt i en række temaer evt. i to logiske niveauer. Hovedafsnittet om Danneropholdet er således opdelt i to temaer: 1. *Korttidseffekten* og 2. *Langtidseffekten*.

Hvordan arbejder man nu med et tema? Ja, som sagt bruges det som en sigte, hvor igennem hele materialet filtreres person for person. I forbindelse med analyseenheden for en given person opsummeres det, som denne enhed har at sige om temaet.

Når samtlige personer er gennemgået, foretages der en temakonklusion.

Når undersøgelsens problemstillinger konfronteres med dens empiriske materiale løber man en betydelig risiko for at få en cirkulær bekræftelse af det teoretiske udgangspunkt. Dette teoretiske udgangspunkt er nemlig allerede indgået i design- og analysefasen jvf. det ovenstående og har således på forhånd præget det empiriske materiale.

Hvis det nu viser sig, at analysefasen bekræfter de på forhånd opstillede te-

oretiske antagelser, kan der derfor blot være tale om, at man i analysefasen genfinder den teoretiske struktur, som man selv har forsynet det empiriske materiale med gennem ens design og ens indsamlingsmetode, som netop er bestemt af denne teoretiske struktur. Hvordan kan denne undersøgelses-cirkularitet nu undgås? Som et af erkendelsesteoriens grundlæggende problemer er denne cirkularitet en risiko ved enhver undersøgelse. En risiko, som det nok er principielt umuligt at udelukke apriori.

Derimod har man en rimelig god indikator, posteriori, for at denne cirkulation er i alt fald delvis undgået. Nemlig, hvis det viser sig, at analyseresultatet er i modstrid med visse af de teoretiske antagelser bag undersøgelsens problemstillinger. En måde at opnå sådanne teorioverskridende resultater, er en vis teoretisk skeløjethed i såvel indsamlings- som analysefasen. Hvis man skeler ud over det, som teorien peger på, så opdager man undertiden noget nyt og så har man i alt fald undgået at gå i ring.

Undersøgelsens hovedresultater

Resultatet af analysefasen, der fylder 140 sider i min bog *Kvindens svaghed*, var en skitse til en sammenhængende partialteori om fænomenet hustruvold. En partialteori der er videreført i artiklen (Karpatschof 1983b). Jeg skal forelægge denne partialteori i et efterfølgende afsnit og skal her nøjes med at opridse nogle hovedpunkter fra analysen af den empiriske undersøgelse.

Det første analyseafsnit vedrører som tidligere nævnt kvindernes personlighedsmæssige baggrund. Her var resultatet nærmest negativt, idet der ikke fremtræder et entydigt billede m.h.t. en tidlig disponering for at blive voldsoffer, fx gennem udsættelse for mishandling og vold i barndommen. Imidlertid er der en vis tendens til, at interviewpersonerne kommer fra en barndomsfamilie, hvori der er forekommet hustrumishandling.

M.h.t. den aktuelle familie fremtræder der et temmelig klart billede af en karakteristisk familieform, hvor det er kvinden, der er den stærke og funktionelt dominerende person i familien. Og hvor den reelt svage og ustabile mand synes at forsøge at opretholde en dominansrelation ved at mishandle og ydmyge konen.

M.h.t. volden var der som ventet tale om kronisk hustrumishandling, dvs. at volden var ensidig, grov og kronisk forekommende. Volden forekommer i et næsten stereotyp cyklisk mønster, hvor voldsepisoderne bliver efterfulgt af et koncentreret forsøg fra mandens side på at opnå forsoning.

M.h.t. reaktioner og symptomer var alle kvinderne karakteriseret af en lang række psykosomatiske og psykiske reaktioner, som jeg tilsammen har karakteriseret som *gulvmattesyndromet*, dvs. den tilstand af handlingslammelse, der er resultatet af personlighedssvækkelsen hos kvinden i et voldeligt forhold efter at det har stået på i nogle år.

Alle de praktiske og emotionelle bindinger, der tilsammen fastholder kvinden i det voldelige forhold har jeg kaldt *hustruvoldens musefælde*. Ved den empiriske analyse viste det sig, at de rent praktiske barrierer var blevet overvurderet, fx de økonomiske og bolig-mæssige forhold. Den faktor, der frem-

trådte stærkest i undersøgelsen, var kvindens følelsesmæssige binding til manden. Det er derfor i høj grad denne følelsesmæssige binding, der vil blive målet for den efterfølgende teoretiske analyse.

M.h.t. virkningen af Danneropholdet er det først og fremmest langtidseffekten, der har interesse. Her viste der sig primært nogle ret stærke bevidsthedsmæssige ændringer, mens ændringerne i de mere basale personlighedslag syntes at være mere begrænsede. Denne uoverensstemmelse fører i sig selv til, at der ofte udvikles en konflikt mellem disse forskellige dele af personligheden.

En stor del af disse her skitserede resultater vil som nævnt blive taget op i det næstfølgende afsnit, hvor jeg forsøger at foretage en sammenhængende teoretisk analyse af fænomenet hustruvold. Forinden skal jeg imidlertid gennemgå de forklaringsforsøg, der forekommer i litteraturen.

Foklaringsforsøg vedrørende hustruvold

Toerierne om hustruvold kan inddeles i de teorier, der søger årsagen hos kvinden, de teorier der søger årsagen hos manden og endelig de teorier der søger årsagen hos begge. Jeg skal her kort gennemgå litteraturen vedrørende de to første kategorier og vil derefter selv opstille en teoretisk analyse, der såvel familieteoretisk som personlighedspsykologisk søger årsagen til hustruvold i strukturelle og dynamiske forhold, som inddrager såvel manden som kvinden.

Hvorfor slår manden?

Social Learning teorien

En meget udbredt teori om hustrumishandling er Social Learning teorien, der går ud på, at volden indlæres i barndommen af de voldelige forældre. I bogen *Behind Closed Doors* (Straus et al. 1980) stilles spørgsmålet, om en søn af en hustrumishandler selv bliver hustrumishandler. Spørgsmålet besvares positivt. De mænd, der har oplevet ægteskabelig vold i barndomshjemmet, er tre gange så voldelige over for deres koner som de mænd, der har haft fredelige forældre (hhv. 35% og 11%). Undersøgelsen viste endvidere, at sønner af de mest voldelige forældre 10 gange så ofte er hustrumishandlere som sønner af ikke-voldelige forældre (hhv. 20% og 2%).

Denne tilsyneladende bekræftelse af indlæringsteorien lider dog af den metodologiske svaghed, at den generationsmæssige sammenhæng ikke er kontrolleret for de sociale baggrundsfaktorer, som er relevante. Der kan derfor meget vel være tale om en falsk sammenhæng, hvor volden i begge generationer er knyttet til hele det sociale miljø snarere end til den specifikke familie.

Sexismeteorien

Den kønspolitiske opfattelse hævder, at manden slår, fordi han er sexist. Ud fra sexismeteorien er voldsmanden mandschauvinist og kvindeundertrykker

som alle andre mænd. Fx de politifolk, jurister, læger og socialarbejdere, som er med til at fastholde den mishandlede kvinde i undertrykkelsen. Kernefamilien ses som en institution til at kontrollere de undertrykte kvinder. Og hustruvolden ses som et kulturelement, der er indbygget i denne sexistiske struktur. Ud fra denne teori bliver rollerne for manden og kvinden uhyre rigide. Manden er altid eneansvarlig for volden, og kvinden er altid offer. Sexismeteorien har den svaghed, at den uddifferentierer virkeligheden temmelig dårligt. Den har ikke nogen problemer med at forklare hustruvolden. Dens problem bliver alene at forklare, at der overhovedet findes mænd, som ikke er hustrumishandlere.

Ressourceteorien

Ressourceteorien er først og fremmest udviklet af Strauss et al. (1980) pga de to nu klassiske artikler af Goode (1971) og O'Brien (1971). Ressourceteorien er en applikation af en generel sociologisk teori, om de ressourcer, som sociale individer har for at opnå indflydelse. Disse ressourcer er fx: social status, prestige, ejendom, moralsk integritet, politisk autoritet, intelligens og popularitet. Ja og så er der altså også den ressource, der hedder fysisk overlegenhed. Ressourceteorien for hustrumishandling antager nu, at voldsmanden er en social taber, der ikke besidder nogen af de andre ressourcer. Og da han gerne vil bevare en overlegen position i det mindste i hjemmet, hvor han forventes at være familiens overhovede, så har han kun sin fysiske styrke som den ressource, der kan sikre dominansen i forhold til konen, som faktisk er ham overlegen på de andre, og nok så væsentlige punkter.

Hvorfor bliver kvinden?

Hvorfor bliver kvinden hos en mand, når det eneste hun får ud af det synes at være brutal mishandling og ydmygelse?

Hvad siger nu litteratuen om dette problem?

De praktiske og sociale barrierer

En række feministiske forfattere har påvist en lang række praktiske og sociale barrierer, der forhindrer eller i alt fald vanskeliggør forsøg på at undslippe det voldelige forhold. Således skriver Martin (1976), Pagelow (1977) og Davidson (1978) om, hvordan ofrene i stedet for at modtage hjælp støder på en mur af uvilje, hvis de prøver at komme væk. Denne mur udgøres ud over de nære omgivelser også af domstole, politi, sociale myndigheder, læger og præster.

At der er tale om rodfæstede holdninger af patriarkalsk art er bl.a. påvist i et socialpsykologisk eksperiment foretaget i 1974 på Pennsylvania State University (Shortland & Straw 1976). Her viste det sig, at kun 19% intervererede over for en vold fra en mands side mod hvad, der forekom at være hans kone,

mens 65% inter文enerede, når det fremgik, at det var en fremmed kvinde.

Imidlertid kan kvindens forbliven ikke alene forklares gennem disse praktiske og sociale barrierer. Der må også foreligge nogle psykologiske træk ved kvinden selv, der danner en slags indre barriere. Det eneste større videnskabelige værk, der foreligger om den mishandlede kvinde, er bogen *The Battered Woman* (Walker 1979). Heri fremfører Walker to forskellige (hinanden støttende) teorier, som her skal blive gennemgået.

Teorien om indlært hjælpeløshed

I bogen *The Battered Woman* fremsætter Walker en teori om *indlært hjælpeløshed* hos voldsofre. Teorien er baseret på nogle dyreforsøg, hvor man eksperimentelt fremkaldte hjælpeløshed hos dyr ved systematisk at anbringe dyreunger i situationer, hvor de var magtesløs. Disse dyreunger udviklede nu en passiv opgivende adfærd ikke blot i situationer, der var identiske med den eksperimentelle, men udvidede passiviteten til enhver farefuld eller frustrerende situation. Og der skulle en systematisk genindlæring til, for at dyrene atter blev i stand til at klare problemerne. Walker brugte nu teorien om indlært hjælpeløshed som forklaringsnøgle. Hun påstår, at kvinden er anbragt i et psykosocialt bur, hvor en hvilken som helst adfærd viser sig at være ude af stand til at stoppe volden. Hvis hun slår igen, bliver manden endnu mere rasende. Underkaster hun sig, eskalerer han blot volden. Forsøger hun at flygte, forfølger han hende. Og henvender hun sig til andre om hjælp, bliver hun afvist.

Ud fra teorien om indlært hjælpeløshed udvikler der sig nu et indre psykologisk bur inden for dette ydre objektive bur. Kvinden udvikler en passiv, depressiv adfærd, hvor hun helt opgiver at gøre noget ved sin situation, og selv hvis der på et tidspunkt skulle opstå en mulighed for at slippe væk, så er hun nu ude af stand til det. Walker skildrer hvorledes kvinderne udvikler en næsten overtroisk forestilling om mandens omnipotens, hvilket er med til at forstærke forestillingen om deres egen magtesløshed. Herefter sker der i reglen en emotionel og kognitiv tilpasning til kvindens håbløse situation.

Walker nævner, at en stærkt medvirkende årsag til kvindens psykiske hjælpeløshed er også, at der ud over selve den fysiske vold meget ofte er tale om andre former for ydmygende behandling fra mandens side. Der er praktisk taget altid tale om psykisk terror, hvor manden dels truer dels nedværdiger kvinden. Endvidere er det uhyre almindeligt, at kvinder bliver voldtaget i forbindelse med mishandlingen, og dertil kommer, at de ofte bliver udsat for sadistiske og perverse seksuelle misbrug.

Som alle brede teorier har indlært hjælpeløshed den svaghed, at den på én gang forklarer for meget og for lidt. Umiddelbart ser den ud til at kunne forklare et hvilket som helst tilfælde af passiv, eftergivende og depressiv adfærd. På den anden side er den ganske ude af stand til at forklare, hvorfor der under de samme betingelser er nogle kvinder, der reagerer med passivitet og opgivelse, mens andre kvinder tværtimod reagerer med en forstærket indsats for at komme ud af deres vanskeligheder.

Cyklusteorien

Ud over teorien om indlært hjælpeløshed præsenterer Walker i sin bog en anden teori, *Cyklusteorien*, der kan bidrage til at kaste lys over kvindens forbliven. Teorien går ud på, at forholdet mellem manden og kvinden er karakteriseret ved et cyklisk mønster, der stadig gennemløber de samme tre faser:

Fase 1 – *Spændingsopbygningsfasen*

Fase 2 – *Voldsfasen*

Fase 3 – *Genopbygningsfasen*

I fase 1 sker der en stadig opbygning af spænding mellem parterne. Efter Walkers beskrivelse er denne opbygning præget af en voksende asymmetri mellem parterne. Det er manden, der bliver stadig mere irriteret, mens kvinden bliver stadig mere eftergivende i et forsøg på at modvirke mandens irritation. Men det er næsten altid en illusion, når kvinden tror at kunne kontrollere mandens vrede. Pludselig udlades den spændte atmosfære i et overfald fra mandens side. Anledningen er ofte en ren tilfældighed. Kvinden har gjort eller undladt at gøre et eller andet, hvilket kræver en øjeblikkelig afstraffelse. Der er ofte tale om deciderede fælder fra mandens side af typen *damn if you do and damn if you don't*. Jeg er selv forlængst holdt op med at spørge kvinderne om, hvad der udløste volden. Det er ikke her vi skal finde årsagen til hustrumishandling.

Selv om fase 1 ikke er fuldstændig fredelig, men godt kan være præget af mindre voldsepisoder, så er der i fase 2 tale om et overfald af en hel anden størrelsesorden. Manden går tilsyneladende amok. Det er umuligt for konen at kommunikere med ham under denne udladning. Og det eneste, der synes at kunne få ham til at stoppe, er hans egen fysiske udmattelse. Kvinderne er fuldstændig klar over deres egen forsvars- og magtesløshed. Det ser ud til, at de koncentrerer sig om to ting. Dels at undlade at ophidse manden yderligere, ved fx at forsøge på at forsvare sig eller flygte, og dels at koncentrere sig om de angreb, der finder sted, med henblik på at beskytte kroppen så godt de kan. Det er kun på disse to beskedne punkter, at voldsofferet overhovedet kan opleve at være et bevidst handlende subjekt, derudover er hun naturligvis et fuldstændigt værgeløst objekt for mandens vold.

Voldsepisoden ender i reglen ligeså pludselig, som den er begyndt. Den spænding, som er blevet opbygget i fase 1, er nu fuldstændig udløst. Irritationen og volden slår over i sin absolutte modsætning, idet voldsmanden bliver angerfuld og forsøger at gøre alt godt igen ved at være kærlig og elskelig. Manden opbyder al sin charme. Han beder konen om tilgivelse og lover, at han aldrig vil gøre det igen. Og han er så overbevisende, at han meget ofte får kvinden til at tro, at han virkelig mener det denne gang. Han lover at opgive alle sine tidligere vaner, ikke alene volden, men også fx drikkeri og utroskab.

Walker beskriver desuden, at voldsmanden i sin offensiv for at få konen tilbage mobiliserer hele sin familie og bekendtskabskreds for at overtale konen til at tage ham tilbage igen. Såvel manden som hans fortalere appellerer til kvindens beskyttelsestrang og til hendes skyldfølelse ved at holde hende an-

svarlig for alle de ulykker, en opløsning af forholdet vil medføre. Manden kan ikke klare sig uden hende, og hvis hun forlader ham, vil han gøre en ende på sig selv, er truslen. Såvel påstanden om mandens afhængighed som truslerne om selvmord er ofte reelle nok. Det komplicerede ved det voldelige forholds interpersonelle dynamik er nemlig, efter Walkers mening, at der faktisk foreligger en symbiose, hvor begge parter er bundet sammen i et kompliceret had-kærlighedsforhold. Manden er ofte meget svag og ude af stand til at klare sig selv. Ifølge Walker har ikke mindre en 10% af de forladte ægtemænd i hendes materiale gjort alvor af deres trusler om selvmord.

Det er ligeledes meget almindeligt, at den forladte ægtemand bryder psykisk sammen og bliver indlagt på psykiatrisk afdeling. Dette mønster er faktisk så generelt, at man nogle steder har måtte oprette hjem for forladte ægtemænd. Dette er således tilfældet i byen Chiswick, det første sted i verden, hvor der blev oprettet et krisecenter for voldsramte kvinder. Den anden side af symbiosen vedrører kvindens afhængighed af manden. Denne afhængighed bliver i meget høj grad opbygget i fase 3, hvor manden er lige præcis så kærlig og charmerende, at kvinden ofte glemmer hans brutalitet og i denne tilstand af glædesrus bilder sig selv ind, at sådan som manden er netop på dette tidspunkt, sådan er han i virkeligheden også, og sådan vil han også fortsætte med at være, for denne gang mener han det alvorligt. Det er netop dette tilbagevendende omsving i den mishandlede kvindes følelser, der kan gøre det meget vanskeligt at hjælpe hende. De implicerede hjælpere bliver ofte desillusionerede, når alt arbejdet med at rejse sigtelse mod manden og at påbegynde en separations- eller skilsmisssag pludselig bliver fuldstændigt opgivet, fordi kvinden smelter under mandens charmeoffensiv. Den tredje fases lykketilstand viser sig imidlertid praktisk taget altid at være en ren dagdrøm, der gradvis går over i fase 1.

Vi har set på de ret fragmentariske og ofte indbyrdes modstridende forklaringer i litteraturen. I det næste afsnit vil jeg forsøge at opstille en mere sammenhængende helhedsforklaring.

En sammenhængende teoretisk analyse af fænomenet hustruvold

Virksomhedsteoriens analyseniveauer

Ud fra den anvendte virksomhedsteoretiske referensramme (Karpatschof, B. 1981) må ethvert antropologisk fænomen placeres i et virksomhedshierarki, hvoraf den ydre del er $V_0, V_1, V_2, \dots, V_n$. Her er V_0 det individuelle virksomhedsniveau, V_1 er primærgruppens virksomhedsniveau, V_2 er det første sekundærgruppe-niveau, og endelig V_n er det totale samfundsmæssige niveau. Vi skal her anvende denne niveauiddeling ved analysen af hustruvold.

Det er karakteristisk for familien i vores kultur, at det er en serialiseret genstand (ibid.). Dvs at der ikke er nogen organiske niveauer mellem V_1 og V_n . M.h.t. den almindelige reproduktion består samfundet så at sige af isolerede familier. I den overordnede analyse er det netop dette familiesociologiske per-

spektiv der anlægges, sådan at familien anskues som en funktionel sociologisk genstand. Men familien er ikke kun en samfundsmæssig komponent. Det er i sig selv et system bestående af komponenter, nemlig familiens medlemmer. Dette analyseniveau kalder jeg for det familiepsykologiske, fordi det ser på interaktionen mellem en række psykologiske genstande, altså personer. I tilfældet med den voldelige familie er det symbiosen mellem ægtefællerne, der er det centrale familiepsykologiske fænomen. Endelig kan hustruvolden anskues fra et rent personlighedspsykologisk synspunkt, altså som et fænomen knyttet til en bestemt personlighed, her først og fremmest den mishandlede hustru.

Som det fremgår af litteraturgennemgangen er der selvfølgelig intet nyt i at anvende disse 3 analyseniveauer. Det jeg betragter som fordelene ved den virksomhedsteoretiske referensramme, er den sammenhæng mellem analyse-niveauerne, der følger af at betragte dem som realisationer af én og samme livs-proces, nemlig virksomheden.

I de følgende 3 afsnit skal jeg behandle hustruvolden på hhv. et familiesociologisk, et familiepsykologisk og et personlighedspsykologisk analyseniveau.

Familie-former: det familiesociologiske analyseniveau

Til at begynde med må vi anskue familien som en funktionel helhed, og vi må se på volden som et symptom på, at denne funktionelle helhed er forstyrret. Ud fra en sådan funktionel analyse-måde kan vi opdele alle familier i tre kategorier, nemlig: den *stabile*, den *semi-stabile* og den *pauperiserede familie*. Jeg skal her i denne analyse holde mig til arbejderfamilien.⁷

Den stabile familie

Den stabile familie er forholdsvis velfungerende. Manden og kvinden varetager tilsammen de opgaver, som er nødvendige for familiens bestående. Dvs. at de har en samlet indkomst, som er tilstrækkelig til at dække familiens udgifter, og det vil også sige, at de er i stand til at varetage familiens interne opgaver, som fx husholdning og børneopdragelse.

Den typiske arbejdsdeling i den stabile familie er sådan, at manden indtjener størstedelen af lønindkomsten, mens han til gengæld ikke bruger meget tid på familiens indre opgaver. Kvinden indtjener i reglen en mindre del af lønindkomsten. Undertiden arbejder hun slet ikke ude. Til gengæld hviler ansvaret for familiens indre opgaver først og fremmest på hende. Der er således en kønsspecifik arbejdsdeling i denne familieform. Svarende til denne arbejdsdeling er de begge personligheds-mæssig udviklet til disse forskellige opgaver.

I den stabile familie er der således ikke mange, for familien ødelæggende konflikter. Der er derfor ikke særlig meget familie-vold i den stabile familie.

Dette billede af den stabile familie lyder unægteligt temmelig idyllisk. Og denne familieform er da også i nogen grad en abstraktion, den er en tilstand, som de konkrete familier vil have svært ved at blive i hele tiden. Det ser vi tydeligt under en økonomisk krise som den nuværende. I selve de mekanismer

som bestemmer lønindkomstens størrelse, er der indbygget et pres på familiens eksistens. Familien lever også under en kønsmæssig spænding. Den asymmetriske balance forudsætter at arbejdsdelingen mellem ægtefællerne er forholdsvis klar. Der skal imidlertid ikke så meget til at forrykke denne balance. Det klassemæssige pres på familien tvinger ofte kvinden til at påtage sig lige så meget lønarbejde som manden, og der kommer så et pres på familiens indre virksomhed til at pålægge manden en del af det arbejde med husholdningen og børneopdragelse, som han måske slet ikke er personlighedsmæssigt udviklet til.

De indre modsigelser i familien resulterer derfor ofte i kriser, der helt eller delvis blokerer familiens funktion. Konsekvensen af en sådan blokering er i yderste instans, at familien går i opløsning, eller at den i alt fald holder op med at fungere som en egentlig familie. Det er disse familier i fuldstændig eller delvis opløsning, vi skal se på i de næste afsnit.

I den stabile familie må vi gå ud fra, at en virkelig kronisk hustrumishandling forekommer meget sjældent. Hvis en familie er så funktionelt forstyrret, at kronisk hustrumishandling kan forekomme, vil det være svært for familien at bevare sin stabilitet. På den anden side er der i litteraturen eksempler på, at en familie kan opetholde den ydre facade samtidig med, at hustrumishandling foregår i årevis, men jeg vil gå ud fra, at disse eksempler hører til sjældenhederne.

Den vold, der faktisk forekommer i den stabile familie, vil jeg derimod antage falder inden for følgende to kategorier: 1) patriarkalsk vedligeholdelsesvold, dvs. at manden har den fulde magt over familien, og når konen anfægter denne magt, kan han sætte hende på plads gennem de mildere former for vold, og 2) de mildere former for husspektakler hvor familiekonflikter fører til skænderier, der eskaleres til en vis, men også kun en vis grad af gensidig vold, fx at smide ting efter hinanden.

Den pauperiserede familie

Den pauperiserede familie kan ikke længere fungere ved egne kræfter, men kræver støtte udefra, i vort samfund først og fremmest gennem socialvæsenets indblanding. Den pauperiserede familie er ikke i stand til at varetage sin egen ydre og indre reproduktion. Ydre reproduktion benyttes om de eksterne relationer, der betinger familiens indkomst.⁸

Oftentimes vil det være sådan, at familien ikke alene er afhængig af sociale ydelser, men også af socialvæsenets indblanding i familiens daglige funktion. Det er således ikke kun økonomien eller den ydre reproduktion, der er under offentlig administration, men meget ofte også dele af den indre reproduktion.

I sin yderste konsekvens vil en fuldstændig pauperiseret familie gå i opløsning, således at de enkelte medlemmer bliver anbragt på hver sin institution.

Da det i den pauperiserede familie ikke kun er manden, der er alkoholiseret og dårligt fungerende, men også konen, er den vold hun udsættes for måske i en vis udstrækning udtryk for egentlige husspektakler snarere end egentlig hustrumishandling, således at den politimæssige karakteristik af hustruvolden (at

manden og konen oftest begge er berusede og lige gode om volden) faktisk kan være korrekt i disse tilfælde. Der er imidlertid den væsentlige forskel på mandens og kvindens optræden, at mandens vold er præget af en langt større slagkraft og derfor gennemgående har langt mere ødelæggende konsekvenser.

Der er imidlertid utvivlsomt også eksempler på kronisk hustrumishandling i de pauperiserede familier, nemlig i de tilfælde hvor konen i den grad har opgivet ævred, at hun er ude af stand til at varetage såvel familiens som sine egne interesser. En sådan tilstand kan imidlertid næppe opretholdes i længere tid. Den vil netop være et udtryk for det karakteristikum ved den pauperiserede familie, at den er så ustabil, at den før eller senere går i opløsning.

Den semi-stabile familie

Imellem disse to yderpunkter, den stabile familie og den pauperiserede familie, har vi et stort spektrum, som vi vil kalde den semi-stabile familie.

Den semi-stabile familie er en familie, der nok på visse væsentlige punkter fungerer defekt, men som ikke er totalt havareret. Den er som helhed for svag til at klare den ydre og indre reproduktion samtidig. Dette pres virker som en overbelastning på familien, og familiens sammenbruds-symptomer kan ofte anskues som familiens reaktion på en for voldsom belastning. Der viser sig imidlertid en påfaldende asymmetri i mandens og kvindens reaktion på denne overbelastning.

Manden reagerer nemlig ofte med at flygte fra sit ansvar, typisk gennem alkoholisme, mens kvinden ofte lige modsat forstærker sine anstrengelser for at holde familien sammen. Og når manden svigter familien, kompenserer kvinden for hans defekt gennem en yderligere intensiveret indsats. Når fx manden begynder at drikke pengene op, således at familiens ydre reproduktion bliver undermineret, så vil kvinden ofte afhjælpe dette gennem forstærket lønarbejde, og når den drikfældige mand ud over at ødelægge familiens økonomi også bliver en trussel mod den indre reproduktion gennem sin asociale og voldelige adfærd, så er det atter kvinden, der imødegår truslen gennem en sammenbidt indsats for at værne om børnene.

Kvinden er i denne familief orm den centrale figur og i modsætning til hvad der var tilfældet i den pauperiserede familie, styrer hun faktisk familiens funktioner, sådan at familien på afgørende punkter bliver opretholdt som social enhed. Kvinden i disse familier vil sige til sig selv: *Jeg må ikke bryde sammen, for hvis jeg bryder sammen, så bryder familien sammen.*

Det karakteristiske ved den semi-stabile familie er således, at selve familiens truede situation fremkalder helt forskellige reaktioner hos manden og kvinden. Hvor manden reagerer med at flygte fra familiens problemer ved fx at gå på værtshus, der vil kvinden lige modsat fortsætte sin indsats for at holde sammen på den truede familie. Den kønsmæssige asymmetri indebærer derfor, at manden bliver mere og mere perifer og stadig mister terræn, mens kvinden bliver en mere og mere central figur. Den svækkede stilling i familien er en yderligere ydmygelse for manden ovenpå de sociale nederlag, han allerede har haft, og han vil ofte reagere med vold over for kvinden.

Vi har her forsøgt at lokalisere fænomenet kronisk hustrumishandling i en bestemt familieform, nemlig den semi-stabile familie, og vi har allerede antydnet den særlige dynamik mellem parterne, der får manden til at slå og kvinden til at blive.

Denne dynamik kan imidlertid ikke forstås på det familiesociologiske analyseniveau, vi har anvendt i indeværende afsnit. Forståelsen af forholdet mellem de to parter kræver et familiepsykologisk analyseniveau, hvor vi ikke længere kun ser familien som en brik i det overordnede sociale mønster, men derimod som et selvstændigt system bestående af personer og interpersonelle relationer.

Den voldelige symbiose – det familiepsykologiske analyseniveau

I det foregående har vi set på familien som en samfundsmæssig komponent, som en størrelse bestemt af den sociale kontekst den indgår i. Vi skal nu se på familien som et selvstændigt system, der selv består af en række komponenter, nemlig familiens medlemmer. Vi vil se på familien som et dynamisk sociopsykologisk system, hvis kerne er en ægteskabelig dyade, karakteriseret ved en voldelig symbiose.

Her kan det måske være nyttigt at foretage en vis begrebmæssig afklaring af selve begrebet symbiose. Ved *symbiose* vil jeg forstå en dyadisk relation, der opadtil er udtryk for en bestemt social enhed, nemlig dyaden, og som nedadtil er karakteristisk ved på komplementær vis at forbinde bestemte behov⁹ eller manglende ressourcer hos den ene part med sådanne ressourcer hos den anden part, at disse behov eller manglende ressourcer bliver helt eller delvis tilfredsstillet eller udlignet. Lige omvendt forholder det sig imidlertid med andre behov eller manglende ressourcer, hvor det er den førstnævnte part, som kan tilføre ressourcerne og den sidstnævnte part, som har behovene eller som mangler ressourcerne. Der er således tale om en slags bytterelation mellem de to parter.

Der må nok skelnes mellem to logiske former for symbiose: den *konstante* symbiose og den *cykliske* symbiose.

Ved den konstante symbiose indgår der mindst to forskellige karakteristika ved såvel den ene som den anden part i symbiosen. Den ene part har da konstant nogle ressourcer, mens den anden part mangler disse. Og omvendt forholder det sig med andre ressourcer.

I det ægteskab kan der således være rationel planlægning og impulsivitet, der indgår i en konstant symbiose. Den ene part står for det ene og mangler det andet, og omvendt forholder det sig med den anden part.

Meget mere kompliceret er den cykliske symbiose. Her er det samme karaktertræk, der på ustabil vis skifter såvel hos den ene som den anden part. Begge parter er ambivalente over for det karaktertræk såvel hos sig selv som hos den anden. Denne komplicerede relation mellem parterne vurderes såvel i sin struktur som i sit forløb.

Strukturen kan beskrives som en *komplementær dobbeltbinding*. På et givet tidspunkt skabes der en forbigående dyadisk balance, ved at det givne ka-

raktertræk dominerer hos den ene part, mens affiniteten til det modsatte karaktertræk fortrænges. Og lige modsat er det da hos den anden part. Hvis fx det givne karaktertræk er dominans og styrke, så er begge parter splittede mellem på den ene side at være dominerende og stærk, og på den anden side et behov for at være uden ansvar og under en andens dominans. På et bestemt tidspunkt er arrangementet det, at den ene part realiserer behovet for styrke og derfor må fortrænge behovet for svaghed, mens den anden part modsat realiserer behovet for svaghed og fortrænger behovet for styrke.

Det skal her understreges, at symbiose-beskrivelsen netop er socialpsykologisk, dvs at den skildrer de interpersonelle relationer i en mindre social enhed, uden at give en egentlig *forklaring* på det beskrevne, idet en sådan forklaring dels må ske over det socialpsykologiske niveau, altså samfundsmæssigt, dels under det socialpsykologiske niveau, dvs personlighedspsykologisk.

Vi har netop set på strukturen ved den cykliske symbiose, og det fremgår at begge de to parter befinder sig i en personlighedskonflikt mellem to modstridende behov. Hos den ene part vil på et givet tidspunkt det ene behov dominere og dermed indgå en symbiotisk binding med det samme fortrængte behov hos den anden part. Og på samme måde vil der være en omvendt symbiotisk binding, hvad angår det modsatte behov. Den cykliske symbiose har således to personlige bindinger, personlighedskonflikten hos hver af de to parter, samt to interpersonelle bindinger, nemlig de to komplementære symbiotiske bindinger. Dette arrangement kan imidlertid ikke udgøre en konstant symbiose, netop fordi den givne tilstand forudsætter en fortrængning af det ikke-aktualiserede behov hos hver af parterne. Den dobbelte symbiotiske binding er derfor ustabil og fører til den alternering, som er karakteristisk for den cykliske symbiose.

Forløbet kan nemlig beskrives som en *komplementær alternering*. Vi kan i princippet nøjes med at operere med to faser i forløbet, og for enkelthedens skyld kan vi jo definere disse faser efter den ene part, fx kvinden. Hvis vi kalder den ene måde at forholde sig til det givne karaktertræk for den positive form (fx styrke) og den anden måde at forholde sig til det karaktertræk for den negative form (fx svaghed), og vi altså beskriver faserne gynocentrisk, så er den negative fase den, hvor kvinden er karakteriseret af svaghed, mens manden modsat er præget af styrke (eller i alt fald af dominans). Den positive fase er da den, hvor kvinden præges af styrke og manden af svaghed.

Gennem dette faseopdelte arrangement bliver såvel de personlighedsmæssige konflikter, som de symbiotiske bindinger tilgodeset. Og på det overordnede niveau vil de modstridende funktionelle krav til dyaden, som ambivalensen er udtryk for blive intentionelt dækket. Da der på dette niveau stilles modstridende krav til begge parterne, er den komplementære alternering netop en forståelig, om end utilstrækkelig tilpasning hertil.

Den negative fase er ustabil og fremkalder nødvendigvis den positive fase som sin succession. Og på samme måde er denne positive fase ustabil og vil senere gå over i den negative fase. Der er således tale om et cyklisk forløb, en alternering af komplementære faser, der hver for sig indeholder en komplementær symbiotisk relation mellem de to parter i dyaden.

Efter denne generelle beskrivelse af den cykliske symbiose, skal jeg forsøge

at anvende modellen på den voldelige symbiose. Det paradoks der viser sig hos den semi-stabile familie er, at manden, der tilsyneladende er ikke bare den dominerende figur, men ligefrem familiens brutale enehersker, denne mand er i virkeligheden den svage part. Manden er så dårligt fungerende socialt og personlighedsmæssigt, at han er fuldstændig afhængig af konens omsorg. Og kvinden der umiddelbart fremtræder som fuldstændig magtesløs og undertrykt er funktionelt den stærke, den der opretholder familien. Dette mønster er allerede beskrevet ud fra et samfundsmæssigt perspektiv i forrige afsnit. Og i cyklusteorien er der givet et billede af den følelsesmæssige afhængighed mellem ægtefællerne. Det er denne særlige symbiose, vi skal se nærmere på.

Opretholdelsen af den semi-stabile familie forudsætter altså som sine to komponenter den funktionelt svage mand og den funktionelt (relativt) stærke kvinde. Men denne rollefordeling er i modstrid med den kønsmæssige magtfordeling, som er den ideologisk dominerende. Modsigelsen imellem den ideologiske foreskrevne magtfordeling og den reelle funktionsfordeling i den semi-stabile familie bliver tilsyneladende ophævet gennem hustruvolden, der demonstrativt viser det modsatte billede af det, som reelt foregår i familien. Og denne komplicerede balance mellem dyadens symbolske overflade og dens funktionelle struktur kan netop opnås gennem den meget komplicerede relation mellem ægtefællerne, som i modellen for den cykliske symbiose er kaldt for komplementær dobbeltbinding.

Mandens emotionelle tilknytning til kvinden er på én gang baseret på hans behov for omsorg fra en stærk, moderlig kvinde og hans behov for en undertrykt og magtesløs slave, som han fuldstændig kan dominere.

Omvendt er kvindens emotionelle tilknytning til manden dels præget af et behov for en "stærk mand", hun som kvinde kan se op til og underlægge sig og dels et behov for at vise moderlig omsorg over for en hjælpeløs "lille dreng", der desperat appellerer om hjælp og kærlighed.

Mandens emotionelle tilknytning til kvinden er således præget af modsigelsen mellem et funktionelt behov for omsorg fra en stærk moderlig kvinde og et ideologisk baseret og hos ham selv internaliseret krav om at være overhovedet, der har den absolutte magt i familien.

Det er her vigtigt at forstå, at begge disse behov hos manden er lige nødvendige. Problemet er blot, at de er i uhjælpelig modsætning til hinanden. Da han jo reelt er den funktionelt svage part (hvad enten dette skyldes rent ydre sociale forhold, som fx arbejdsløshed eller sygdom eller personlighedstræk der er udviklet gennem opvæksten) kan han kun opretholde illusionen om styrke gennem undertrykkelse af kvinden. Når han får gjort hende til sin magtesløse slave, får han tilfredsstillet dette ideologiske behov for at være herren i huset. Herved undergraver han imidlertid betingelserne for at få sit andet behov om moderlig omsorg tilfredsstillet. Men som vi har set, er de cykliske svingninger i symbiosen netop en måde, hvorpå han skiftevis kan få dækket sine komplicerede behov.

Kvindens emotionelle tilknytning til manden er præget af en tilsvarende modsigelse mellem styrke og svaghed. Hendes behov for at vise styrke er dels bestemt af den funktionelle nødvendighed af at være familiens opretholder og dels af hendes emotionelle tilknytning til manden, hvor hun som ressource-

person får tilfredsstillt nogle personlige behov for at have afgørende betydning for en anden person og for at vise moderlig omsorg.

Det komplementære behov til kvindens behov for at vise styrke er hendes behov for at vise svaghed. Ligesom det tilsvarende behov hos manden til at vise styrke, er dette knyttet til det ideologiske givne og personlighedspsykologisk udviklede behov for at have en stærk mand som beskytter og familieoverhoved.

Kvindens emotionelle binding til manden er altså ligeså kompliceret og konfliktfuld som mandens binding til hende. Begge parter er således præget af en personlighedsmæssig konflikt mellem svaghed og styrke. Og de er bundet til hinanden gennem to komplementære symbiotiske bindinger. Kvindens underkastelse er bundet til mandens dominans, og mandens funktionelle svaghed er bundet til kvindens funktionelle styrke. Dette dobbelt modsigelsesfulde forhold kan da realiseres gennem et cyklisk forløb. I den negative fase (gynocentrisk beskrevet) er kvindens underkastelse aktualiseret sammen med mandens (symbolske eller fysiske dominans), mens kvindens funktionelle styrke og mandens funktionelle svaghed bliver camoufleret eller fortrængt. Denne negative fase svarer til fase 1 og fase 2 i Walkers cyklusmodel. I den positive fase er kvindens funktionelle styrke og mandens funktionelle svaghed derimod aktualiseret, mens det (ideologiske og socialisationsmæssigt) bestemte behov for kvindens underkastelse og mandens dominans er fortrængt. Denne positive fase svarer til Walkers fase 3.

Gennem denne diabolske bedemølle bliver de modstridende samfundsmæssige og personlighedspsykologiske behov skiftevis, og i virkeligheden på fint afbalanceret måde tilgodeset. I vores betagelse over dette symbiotiske mønsters edderkoppespindsagtige elegance må vi imidlertid ikke glemme, hvor skrøbeligt og hvor ødelæggende det er. Men vi må heller ikke glemme, at det er så raffineret opbygget i sin på én gang social- og personlighedspsykologiske overdetermineret, at det er uhyre vanskeligt at opløse. En sådan opløsning af symbiosen (heri medregnet en evt. ophævelse af den dyadiske symbiose til et mere rimeligt forhold) kræver jo ifølge sagens natur en samtidig familierapeutiske intervention har ligget uden for mine egne erfaringer, skal jeg her henholde mig til mulighederne for at frigøre kvinden. Inden da må vi først se på det personlighedsmæssige niveau.

Kvinders svaghed – det personlighedspsykologiske analyseniveau

Vi har allerede i analysen af symbiosen gjort os nogle personlighedspsykologiske antagelser. Da min undersøgelse kun inddrager den kvindelige part af den voldelige symbiose, vil jeg begrænse mig til at se på de personlighedspsykologiske forhold til hende. I hvilken udstrækning kan disse beskrives i overensstemmelse med den cykliske symbiose-model, og hvor langt kan vi i givet fald komme med at bestemme dens karakter?

Noget af det, der overraskede mig mest i min undersøgelse var netop den voldsomme styrke af det følelsesmæssige bånd til manden. På trods af de tal-

rige tilfælde af mishandling og voldtægt, sexuel ydmygelse og psykisk terror bevarer hovedparten af kvinderne i meget lang tid nogle stærke følelser over for manden. Følgende udtalelser er hentet fra min undersøgelse:

Jeg var overbevist om, at jeg ikke havde flere følelser for Viggo, men der var følelser tilbage.

Jeg må simpelthen have haft så stærke følelser over for ham. Der har været følelser, uanset hvad han har budt mig.

Ja, det må have været følelser, men det må have været et had-kærlighedsforhold.

Jeg holder fanme af ham. Og han er jo ikke sådan altid. Vi har haft mange flere gode perioder end dårlige.

Før min undersøgelse var spørgsmålet: Hvorfor bliver kvinden? Efter min undersøgelse er spørgsmålet ændret til: Hvorfor bliver kvinden ved med at elske den mand, der behandler hende så umenneskeligt?

Undersøgelsen ender således med et svar, der samtidig er et nyt spørgsmål. Det foreløbige svar på problemet om kvindens forbliven er hendes følelsesmæssige bånd til manden, og det nye spørgsmål bliver: Hvad er årsagen til dette stærke følelsesmæssige bånd?

Ud fra den netop beskrevne model for det voldelige forhold som en cyklisk symbiose, er der en meget stor forskel mellem den negative og positive fase. Det kvinden får ud af forholdet i den positive fase er oplevelsen af at have en afgørende funktion (den såkaldte fase 3).

Det er evident, at den svage mand ikke kan klare sig uden den opofrende kvinde. Måske kan kvinden heller ikke undvære den svage mand at ofre sig for. Ud over mishandlingen og ydmygelsen giver han hende jo en central funktion, og en trods alt meget stærk og meget væsentlig emotionel tilknytning. Det er muligvis dette kvinden kommer til at mangle, når hun forlader den voldelige mand. En interviewet kvinde siger således: ”Jeg føler stor ansvarlighed over for ham, jeg ved, at jeg betyder meget for ham, og jeg ønsker ikke, at han skal gå nedenunder og hjem.”

Til den emotionelle relation i denne fase svarer der nogle bestemte udvekslinger af følelser mellem parterne. Først og fremmest fra mandens side, idet han nu er den svage part, der må anstrenge sig for at klynke det gennem volden stærkt truet forhold. Straks efter volden vil han ofte bagatellisere det, han har gjort. Hvis dette forsøg på at afvise det skete slår fejl, er der imidlertid andre former for fase-3-adfærd. Han vil vise sin kærlighed og hengivenhed over for konen. Han vil give udtryk for sin dybe anger, og han vil uforbeholdent demonstrere sin egen ynkkelighed og fuldstændige afhængighed af konens omsorg. Hvis alt andet glipper, kan manden i et sidste desperat forsøg på at holde på kvinden true med selvmord.

Først og fremmest er det en fase med mange følelser. Manden er sød og kærlig. Han ved ikke alt det gode, han skal gøre for konen, han kommer med blomster og gaver. Han fortæller hende, at han elsker hende, at hun er den dejligste kvinde i verden, og at han ikke kan leve uden hende. Eller han er det lille ulykkelige, grædende barn, der slet ikke kan klare sig alene. Han lover at holde op med alle sine uvaner, først og fremmest lover han aldrig at slå mere.

I sin glæde over mandens kærlige og løfterige opførsel er kvinden gang på

gang i stand til at bilde sig ind, at sådan som manden er nu, sådan er hans sande natur, det er hans virkelige jeg. Det andet, volden, er en undtagelse. Og hvis nu volden holder op, så vil alt være perfekt, så vil der ikke være nogen problemer. Den ene kvinde efter den anden fortæller om, hvor dejlig manden er ind imellem volden. Ethvert emotionelt behov for et andet menneske kræver nogle bestemte følelsesmæssige relationer fra dennes side. Disse reaktioner vil på én gang tilfredsstille og genskabe behovet. Det er således mandens fase-3-adfærd der opretholder kvindens behov for denne fase, hvor hun bliver bestyret i sin oplevelse af at være en uundværlig person i mandens liv.

Det er som flere gange understreget ikke tale om specielt svage kvinder. Der er snarere tale om temmelig stærke kvinder, som holder den svage mand oppe, ja holder hele familien oppe. Disse kvinders svaghed er deres følelser over for manden, der måske skyldes det personlighedstræk at de kun føler en eksistensberettigelse, når de holder manden oppe. For mandens charmeoffensiv og ynkelihood i genopbygningsfasen kan kun fungere efter hensigten, hvis disse træk ved kvindens personlighed er til stede.

Kvindens problem er, at hun er udviklet på en sådan måde, at hun har behov for den vigtige funktion det er at være redningsplanke for et andet menneske, nemlig den svage mand. Hvis kvinden skal forlade den voldelige mand, mister hun en vigtig funktion, hun mister det at have betydning, og hun mister også al den kærlighed og hengivenhed manden viser hende i perioden efter volden. Ganske vist bliver hun fri for volden, hvis hun forlader manden, men hun mister måske hovedparten af det, der hidtil har givet hendes liv mening.

Denne analyse svarer imidlertid kun til den positive del af struktur- og forløbsmodellen for den cykliske symbiose. Her er kvinden den reelt stærke part, mens manden er den svage og den afgørende fase er fase 3, som er den positive fase. Ud fra denne analyse skulle imidlertid en konstant symbiose være nok så logisk. En symbiose mellem den entydigt stærke kvinde med den entydigt svage mand. Og en sådan symbiose finder man da også i andre parrelationer. Men det er jo blot ikke det, der er tale om her. Hvorfor?

Her kan der være to muligheder – den simple binding og dobbeltbindingen. Den simple binding svarer til den behavioristisk inspirerede teori-ramme, som Walker anvender i sin cyklus-teori, hvor de negative faser (fase 1 og fase 2) i og for sig er uden relation til kvinden, der blot accepterer disse negative faser, som en omkostning, der altså bliver opvejet af den positive fase 3. I så fald skal de negative faser alene forklares ud fra mandens adfærd og personlighed.

For at denne cost-benefit-agtige personlighedsanalyse kan holde, må vi da yderligere indbygge den antagelse, at det voldelige forhold er det bedste tilværelsen har at byde kvinden, for hvis hun nu kunne leve i en evig fase 3, så var der jo ingen grund til, at hun valgte at leve i et forhold, der for langt den overvejende tids vedkommende er et sandt helvede.

Den anden mulighed er dobbeltbindingen. Det er den, som forudsættes i den cykliske symbiose. Her skal vi ikke bortforklare de negative faser. Tværtimod er disse lige så uundværlige for kvinden som fase 3. Den cykliske symbiose-model gør forudsætningerne for kvindens frigørelse uhyre vanskelige, men måske også mere realistiske.

Ud fra en rent praktisk model skal den voldsramte kvinde alene hjælpes ud

af kløerne på den voldelige mand. Så er hun reddet. Ud fra Walkers model med den simple binding skal kvinden alene have de behov, som hun får tilfredsstillet i fase 3, dækket ind på en rimeligere måde end i det voldelige forhold.

Endelig er kvinden ud fra den cykliske symbiose-model dobbeltbunden. Hun er på én gang bundet til den negative fase, hvor hendes behov for at være den som underkaster sig bliver tilfredsstillet, og til den positive fase hvor hendes behov for at være den tilbedte moder-figur, som manden er hjælpeløst afhængig af, bliver tilfredsstillet.

Ideologisk er det klart, at jeg i Joan-søstrene og i Danner er startet med den praktiske model, og derefter af min egen empiri er blevet tvunget over i Walkers enkeltbindings model, hvor der viser sig stærke behov knyttet til det, som ud fra analysen er de positive træk og den positive fase.

Logikken i den familie-sociologiske og den familie-psykologiske analyse peger imidlertid på, at jeg også må inddrage de evt. negative behov og den negative fase – altså en dobbeltbinding model. Er der nu i min egen undersøgelse nogen iagttagelser, som peger herpå? Det er der nok ikke rent umiddelbart, men det kan i høj grad skyldes, at jeg har været blind over for tegn på noget sådant. Dels kognitivt blind, fordi det ikke på forhånd var faldet mig ind, dels ideologisk blind, fordi den vulgære hypotese om kvindelig masochisme har været mig aldeles vederstyggelig.

Spørgsmålet er imidlertid, hvordan man skal tolke ”Gulvmåttesyndromet”. Er det alene en gennem vold påtvungen væremåde, eller er det den pris kvinden betaler for de søde tredje faser, eller er det måske i virkeligheden samtidig et selvstændigt udtryk for indsocialiserede behov hos kvinden, nemlig for at være den svage og dominerede part. Behov, der bevirker at hun ikke som andre kvinder tager sit gode tøj og går, når hun første eller anden gang er blevet tævet eller ydmyget. Og som bevirker, at hun vender tilbage til den voldelige mand, efter at hun er sluppet ud af kløerne på ham.

Der er således her opstillet tre forklaringsmodeller på kvindens forbliven. For det første den rent praktiske model, hvor der slet ikke er nogen dybere personlighedsmæssige årsager, der får kvinden til at blive, men kun praktiske bindinger til det voldelige forhold. For det andet enkeltbindingsmodellen, hvor det alene er det positive behov og den positive fase, der fastholder kvinden og for det tredje dobbeltbindingsmodellen, hvor kvinden på én gang er bundet af positive og negative behov, som bliver tilfredsstillet i hhv. den positive og den negative fase af det cykliske forløb. For så vidt kan det tænkes, at de voldsramte kvinder udgør en broget skare med helt forskellige forudsætninger, således at nogle svarer til den ene, andre til den anden, og atter andre til den tredje model. Jeg har argumenteret for, at den første praktiske model er utilstrækkelig, og at man således må arbejde med en af de personlighedspsykologiske modeller. Om det primært er den ene af disse modeller, der er korrekt, eller om de begge passer på hver sin del af alle de kronisk mishandlede kvinder (eller for den sags skyld om begge er forkerte) kan kun afgøres gennem yderligere empiriske undersøgelser.

Vi har nu behandlet hustruvolden på tre forskellige analyseniveauer. Først på det familiesociologiske niveau, hvor hele familien blev betragtet som en

funktionel samfundsmæssig enhed. En enhed der er placeret i en bestemt social kontekst. Dernæst så vi på hustruvolden ud fra et familiepsykologisk perspektiv. Dvs at vi nok forholdt os til ægtefællerne som psykologiske størrelser, men samtidig som to personer, der er bestemt af et overindividuel mønster, nemlig familiesymbiosen. Et symbiotisk mønster der igen hænger sammen med den familiesociologiske form, som familien har. Endelig har vi set på familievolden ud fra et rent personlighedspsykologisk perspektiv. Det ville nemlig være en socialpsykologisk reduktionisme, hvis vi beskrev personernes handling som alene bestemt af det overindividuelle mønster, hvori det er placeret. Dialektikken mellem de tre analyseniveauer er nemlig den, at det i lige så høj grad er det sociale mønster, der forudsætter en bestemt personlighed, som det er en bestemt personlighed, der forudsætter et bestemt socialt mønster. Det betyder også, at en praktisk strategi over for hustruvold på én og samme tid må angribe det sociale og det personlighedsmæssige mønster. Så længe kvinden bliver i det voldelige forhold, er der stort set ingen muligheder for at ændre hendes personlighedsmæssige svaghed, nemlig hendes behov for at leve i en voldelig symbiose. På den anden side gælder det også, at så længe kvinden ikke får ændret ved denne personlighedsmæssige svaghed, så er hun ude af stand til at leve uden den voldelige symbiose.

Hermed er vi tilbage ved det problem, der var udgangspunktet for min undersøgelse, nemlig at det praktiske hjælpearbejde i Dannerboligerne for hovedparten af kvinderne ikke er tilstrækkelig til at bevirke, at de bryder ud af det voldelige forhold. Jeg skal nu i det efterfølgende afsnit skildre den personlighedsudvikling, der er karakteristisk for de kvinder, der opholder sig på Danner gennem længere tid. Jeg vil her i særlig grad fokusere på de personlighedsmæssige vanskeligheder og konflikter denne udvikling indebærer.

Personlighedsudvikling under Danneropholdet

Vi skal her se på, hvordan de syv interviewede kvinder selv betragter opholdet i Dannerstiftelsen. Vi vil vurdere såvel den umiddelbare korttidseffekt som den formodede langtidseffekt.

Korttidseffekten er for det første en øjeblikkelig krisehjælp, der består i optagelsen i beboerkollektivet med dets daglige virksomhed og samtaler om problemerne. Korttidseffekten består for det andet først og fremmest af den gensidige moralske opbakning, som styrker kvinderne til at modstå mandens lokketoner.

M.h.t. betydningen af den direkte deltagelse i beboerkollektivets virksomhed er det interessant, at kvinderne selv fremhæver netop de tre principper: aktivitet, kollektivitet og hjælp-til-selv hjælp, der sammen med bevidstgørelsesprincippet er det idémæssige grundlag for krisecentrets virksomhed. Disse fundamentale principper for selvorganisering bliver altså umiddelbart forstået, accepteret og værdsat af kvinderne (En nærmere diskussion af selvorganiseringsprincippet er foretaget i Karpatschof, 1983). Ud over denne konkrete deltagelse i kollektivets virksomhed understreger kvinderne også den lindrende

virkning af samtalerne beboerne imellem. Det er klart, at der er en nøje sammenhæng mellem deltagelsen i den konkrete virksomhed og de indbyrdes samtaler. Den konkrete virksomhed er simpelthen forudsætningen for det fællesskab, som samtalerne udspringer af.

Den anden korttidseffekt er forhindring af tilbagefald. Også her peger adskillige kvinder på betydningen af aktivitet og fællesskab, når der er tendenser til svaghed og ensomhedsfølelse hos kvinden. Den svaghed og ensomhedsfølelse som manden eller ville kunne udnytte. Men specielt nævner adskillige kvinder værdien af den moralske opbakning, de giver hinanden m.h.t. at fastholde deres beslutning. Nogle kvinder gør endvidere opmærksom på, at deltagelsen i vagterne har hjulpet dem til at overvinde disse tendenser til tilbagefald. Dels ved konkret at blive mindet om voldsofrene frygtelige tilstand og dels ved den forøgede selvtilid, som udførelsen af dette nyttige arbejde indebærer.

M.h.t. langtidseffekten tænker jeg først og fremmest på en eventuel varig personlighedsudvikling hos kvinden. Om en sådan finder sted kan selvfølgelig ikke afgøres gennem et interview efter nogle måneders ophold i Dannerstiftelsen. En egentlig langtidsundersøgelse ville kræve en helt anden metode, nemlig en undersøgelse af hele kvindens situation, herunder hendes eventuelle samlivsrelation, mindst ½ år efter at hun har forladt Dannerstiftelsen.

Jeg har derfor forsøgt at belyse denne langtidseffekt ved at se på kvindernes egen oplevelse af den personlighedsudvikling, der i alt fald er blevet sat i gang under opholdet i krisecentret. Det ser ud til, at der sker nogle afgørende ændringer i kvindens bevidsthed, altså det som ud fra min personlighedsmodel (Karpatschof 1984a) er erkendelsen, værdisystemet og selvet.

Gennem kvindernes erfaringsudveksling skabes i en del tilfælde en erkendelse af, at den enkelte kvinde er udsat for kvindeundertrykkelse. Hun når frem til den værdiopfattelse, at kvindeundertrykkelse er ondt og kønsmæssig retfærdighed er godt. Og hun ændrer sin opfattelse af sig selv fra at tillægge sig en meget ringe værdi til at tillægge sig en positiv værdi.

Vi skal nu se på, hvad en sådan ændring af værdisystemet indebærer for kvindens emotionssystem. Hvis hun på afgørende måde ændrer værdisystemet, så kommer der en uoverensstemmelse hos disse kvinder mellem deres ny værdisystem og det endnu uforandrede emotionssystem. Kvinden har nu accepteret nogle fundamentale principper om kønnenes ligeberettigelse, men disse abstrakte principper er i modstrid med hendes konkrete følelser, altså emotionen over for den voldelige mand.

Det er øjensynligt lettere at ændre bevidstheden end de mere basale personlighedslag. Derfor kommer der hos de fleste kvinder en konflikt mellem deres ny værdisystem og deres gamle emotionssystem. De ved nu, at deres forhold til manden har været uværdigt og uacceptabelt, men ofte har hjertet sine grunde, som fornuften ikke kan forstå.

Når ofrene for kronisk hustrumishandling har opholdt sig i krisecentret gennem længere tid, opstår der således hos hovedparten en voldsom konflikt mellem på den ene side det værdisystem, der er blevet udviklet under opholdet og på den anden side kvindens fortsatte emotionelle binding til manden.

Under opholdet er der altså blevet udviklet en ny bevidsthed om kvinders værdighed og nogle nye værdiforestillinger om forholdet mellem ægtefæller.

Ud fra dette forandrede værdisystem bliver den voldelige mands opførsel aldeles uacceptabel, og derfor vil værdisystemet tilskynde kvinden til ikke at genoptage forholdet. Det forandrede værdisystem influerer jo ikke automatisk på emotionerne¹⁰. Det er derfor denne kamp mellem den nye bevidsthed og den gamle følelsesmæssige binding til manden, som bliver afgørende for, om kvinden vender tilbage, og hvis hun vender tilbage, på hvilke betingelser hun så gør det.

Hvad sker der nu med disse kvinder, for hvem opholdet på Danner aktualiserer en dyb følelsesmæssig konflikt mellem deres emotionssystem, der er bundet til den voldelige mand og deres værdisystem, som afviser mishandlingen og ydmygelsen?

Hovedparten vender tilbage til den voldelige mand. Det gamle emotionssystem sejrer over det nyudviklede værdisystem. Ganske vist ikke uden omkostninger. Konflikten kan ifølge sagens natur ikke løses på det bevidste plan, så derfor bliver den overladt til det autonome psykiske system¹¹, der må stuve konflikten af vejen gennem ubevidste processer, dvs fortrængning og efterfølgende symptomdannelse.

Men der er også en del kvinder, som selv bryder ud af fortidens mønster. Hvordan bærer de sig nu ad med det? Også de befinder sig i en konfliktsituation, men konflikten i følelseslivet får en anden udgang. For disse kvinder sker der en konfliktløsning gennem indsigt, og det vil sige gennem styrkelse af selvet. Selvet er i den førnævnte artikel karakteriseret som både noget kognitivt, nemlig selverkendelse og noget emotivt, nemlig selvfølelse. Og det er begge disse sider af selvet, som indgår i konfliktløsningen. Selverkendelsen er nødvendig m. h. t. selve konfliktens karakter. Hvis ikke kvinden erkender det svage punkt i sin personlighed, så falder hun tilbage til sin gamle tilværelse som voldsoffer. Hun må forstå sin egen splittelse mellem emotions- og værdisystemet, for at kunne overvinde denne splittelse. Og hvis der er tale om en dobbeltbinding, må hun også have indsigt i den indre splittelse i emotionssystemet mellem behovet for styrke og behovet for svaghed. Men ud over denne selverkendelse må hun også have en stærk selvfølelse, hvis det skal lykkes at bryde det voldelige mønster.

Ved en *følelse* vil jeg forstå en global evaluering (Karpatschof 1984a og Karpatschof, B. 1984). Selvfølelsen er således en global evaluering af hele ens egen personlighed. I selvfølelsen ligger der dels en negativ evaluering af den gamle fejludviklede del af personligheden og af den aktuelle splittelsestilstand. Men der ligger også en foregribende, positiv evaluering af den fremtidige måde, kvinden ønsker at være på. Selvfølelsen er altså intentionel, en stræben m. h. t. ens egen personlighedsudvikling.

Den styrkelse af selvet, som er en forudsætning for at bryde undertrykkelsesmønstret kan fremhjælpes gennem ydre aktiviteter. Specielt gennem langvarig deltagelse i en basisgruppe af voldsofre. Men den kan ikke ske uden kvindens egen stræben efter at realisere sig selv ved at blive en anden end hun var. Denne stræben skal være meget stærk, fordi den skal overvinde en indgroet og mægtig følelse over for manden.

Vi har således grund til at tro, at der for nogle kvinder kan ske en væsentlig personlighedsudvikling under Danneropholdet, hvis det har en tilstrækkelig

varighed. Der sker åbenbart ændringer med de mere overordnede lag af personligheden. Disse ændringer er for nogle kvinder tilstrækkelige til at virke ind på det emotionssystem, der er nøglen til deres forbliven. Men for andre er dette ikke tilfældet. Tværtimod kan disse kvinder risikere at komme fra asken til ilden, fordi de måske vender tilbage med en forøget selvforagt, nu hvor de på det bevidste niveau gennemskuer og foragter det voldelige forhold. En langtidsundersøgelse vil kunne afsløre, hvor mange af de kvinder, der selv om de vender tilbage, alligevel har udviklet sig så meget under Danneropholdet, at de på et senere tidspunkt kan frigøre sig fra det voldelige forhold.

Ud fra mine erfaringer fra Danner med de kvinder, der vendte tilbage til manden og mine nuværende erfaringer som forstander på en familieinstitution, mener jeg afgjort, at en stor del af voldsopfrene kun kan hjælpes gennem et egentligt psykologisk arbejde. Specielt dem, hvor der er tale om en cyklisk voldelig symbiose, og hvor kvinden efter min analyse har en dobbeltbinding til manden, vil en psykoterapeutisk indsats kunne være nødvendig.

I den her foretagne analyse af mulighederne for at bryde det voldelige mønster, har jeg ensidigt taget udgangspunkt i kvinden og jeg har lagt hovedvægten på den individual-psykologiske hjælp. Hvis vi imidlertid vil overveje mulighederne for indgriben ud fra samtlige de tre analyseniveauer, der er anvendt i det foregående, så er der over det personlighedspsykologiske niveau først et familiepsykologisk og dernæst et familiesociologisk. På det familiepsykologiske niveau er problemet den voldelige symbiose, der karakteriserer dyaden. Og her vil en mulig indgriben være en familiterapeutisk rekonstruktion af dette forhold. En sådan rekonstruktion kunne da eventuelt tage udgangspunkt i modellen om den alternerede dobbeltbinding og på én gang gribe ind i dette cykliske mønster og i de underliggende personlighedspsykologiske ambivalenser hos de to parter. Endelig måtte en intervention på det familiesociologiske plan tage sit udgangspunkt i det faktum, at familien er semi-stabil, dvs at selv om den er i stand til at opretholde en vis indre sammenhæng, så er der nogle afgørende defekter i dens sociale funktion. Defekter som umiddelbart også er knyttet til personlighedsmæssige defekter hos kvinden. Jeg har i analysen lagt vægt på, at disse tre planer hænger sammen og ikke konkret kan skilles ad. Dette bør da også gælde for en indgriben i det voldelige parforhold. I de komplicerede tilfælde vil en effektiv indsats forudsætte, at der gribes ind såvel i den enkelte parts personlighed, i parforholdets indre dynamik og i hele familiens sociale funktion.

Hustruvoldsforskningen som eksempel på kvindeforskning

Afslutningsvis vil jeg forsøge at placere den særlige forskningsgren, der her er behandlet, altså hustruvoldsforskningen som et karakteristisk udtryk for den type forskning, der er temaet for dette nummer af Psyke og Logos, altså kvindeforskningen.

Der er to forhold, der her karakteriserer hustruvoldsforskningen: 1. den kvindepolitiske tematisering af det udforskede emne og 2. det praktiske kvindepolitiske engagement i det behandlede problemområde.

Vedrørende tematiseringen viser selve denne artikels gennemgang af den familiesociologiske retning, hvordan den traditionelle ikke-feministiske forskning er tilbøjelig til at abstrahere selve kvindeundertrykkelsen væk. Uden kvindebevægelsens påpegnings af de særlige kvindeproblemer er der således en række reale forhold, der slet ikke bliver tematiseret. Den gode kvindeforskning er derfor den forskning, der på den ene side følger de temaer op, hvis eksistens kvindebevægelsen har påpeget, men som på den anden side også er *forskning*, dvs at den forholder sig kritisk videnskabelig og ikke rent feministisk ideologisk til fænomenerne.

M.h.t. det praktiske engagement kan en meget stor del af kvindeforskningen vedrørende hustruvold ses som en slags aktionsforskning. Dvs at det forskningsmæssige arbejde udspringer af et praktisk arbejde, der dels er af decideret politisk, lovgivningsmæssig art og dels omfatter konkret rådgivnings- og hjælpearbejde.

Samtidig med at dette praktiske arbejde er den empiriske baggrund for hustruvoldsforskningen, så er denne forskning også en integreret del af den samlede kvindepolitiske indsats. Da denne dialektik mellem teori og praksis har været karakteristisk ikke blot for hustruvoldsforskningen, men for kvindeforskningen i det hele taget.

Jeg har her fremhævet to særtræk ved hustruvoldsforskningen, nemlig den kvindepolitiske tematisering og det praktiske kvindepolitiske engagement, som noget der synes at karakterisere hele kvindeforskningen.

Derudover bliver det imidlertid ofte påstået, at kvindebevægelsen skulle besidde en teoretisk eller metodologisk identitet. Her kan jeg ikke være enig. Ud fra mine erfaringer er der ikke nogle specifikke kvindeforskningsbegreber eller nogle særlige empiriske metoder inden for kvindeforskningen. Faktisk mener jeg, at påstanden om noget sådant kan virke direkte kompromiterende på kvindeforskningen, fordi denne påstand kan bringe os kvindeforskere i en håbløs defensiv position. Ydermere er påstanden om kvindeforskningens teoretiske og metodologiske særstilling slet ikke nødvendig for at definere kvindeforskningen som en forskningsgren, der har et selvstændigt projekt, nemlig det projekt at tematisere og bestemme alt det, der er problemer for kvinder, og som ofte har været usynliggjort af samme grund.

NOTER

1. Udtrykket "husspektakler" er her skrevet i anførselstegn, fordi der referes til en politijargon, der kritiseres som virkelighedsforvridende. Derimod vil jeg selv i et senere afsnit introducere et trinøjere, videnskabeligt begreb, *husspektakler* uden anførselstegn, der betegner den symmetriske form for ægteskabelig vold, i modsætning til den helt ensidige *hustrumishandling*.
2. Sociologparet Dobash & Dobash (1978) har gennemgået godt 33.000 skotske politisager fra 1974. Det drejer sig om alle de sager, som blev fremført ved retterne i Edinburg, samt de sager som stammede fra et af retsdistrikterne i Glasgow. Af alle disse sager vedrørte de 3.000 vold, og af disse var der tale om ca. 1.000 tilfælde af vold mellem familiemedlemmer. 803 af disse voldstilfælde mellem familiemedlemmer var vold mellem mand og kone. De øvrige ca. 200 tilfælde var vold over for

børn, eller børns vold over for forældre, eller vold mellem søskende indbyrdes.

Af de 803 sager, der vedrørte ægtefæller, handlede de 791 om overfald på konen og kun 12 om konens overfald på manden. Ud fra denne undersøgelse er mændene således næsten 100 gange så tilbøjelige til at udøve alvorlig vold, som kvinderne er.

Også Vanfossen (1979) har brugt denne metode med at gennemgå politirapporter, idet hun har undersøgt alle tilfælde af overfald og husspektakler, der er rapporteret fra distriktet Monroe Countye, Distriktet, der ligger i staten New York, omfatter 900.000 mennesker, hvoraf 300.000 bor i en større by.

I undersøgelsen er der gennemgået samtlige politirapporter af den ovennævnte art for fire måneder af 1976. Der var i alt 568 tilfælde af vold imellem et par. I 90% af disse tilfælde var offeret en kvinde, og i kun 10% var offeret en mand.

3. Danner-stiftelsen er et kæmpehus, der er indrettet som et kombineret krise- og kulturcenter for kvinder. Krisecenteret kan rumme 18 kvinder og 18 børn. En grundig beskrivelse af Danners historie, opbygning og virksomhed findes i min bog *Kvindens Svaghed* (Karpatschof 1983a).
4. I hele den litteratur, jeg har læst, som omfatter over 100 referencer, har jeg hidtil kun mødt et eneste tilfælde af denne art. Denne case er til gengæld beskrevet med stor flid (Steinmetz 1977; Straus et al. 1980). Det drejer sig om en ældre bankmand i New York, der søgte separation fra sin 31 år yngre hustru, som havde mishandlet ham gennem 14 år. Denne mand var vitterligt stærkt medtaget, således var synet på hans ene øje ødelagt p.g.a. slag, og en del af hans ene øre var bidt af. Der er således ingen tvivl om, at kategorien kronisk husbondmishandling forekommer, men der er på den anden side intet, der tyder på, at den har en udbredelse, som kan sammenlignes med den kroniske hustrumishandling.
5. De metodologiske fordele ved den semi-strukturerede interviewform er, at man for det første modvirker den cirkularitet, der kan være indbygget i spørgeskemaet eller i det helt strukturerede interview, hvor spørgsmål eller svarmuligheder er ledende og dermed selvbekræftende. For det andet kan man, som nævnt, gennem den åbne form i det semi-strukturerede interview opdage relevante forhold, som interviewplanen enten har overset eller som er i modstrid med det teoretiske udgangspunkt for interviewplanen.
6. Fra min egen praksis i Dannerstiftelsen har jeg gjort ganske de samme iagttagelser. Det lykkedes en kvinde, hvis mand var i færd med at mishandle hende, at slippe ud af lejligheden og løbe ned på en nærliggende tankstation. Hun bad de to tankpassere om at ringe til politiet, da hun var bange for sin mand. De reagerede ikke, og manden fik da også slæbt hende op i lejligheden, hvor bankene fortsatte. Efter at være kommet ind i Danner anmeldte kvinden overgrebet til politiet, som bl.a. afhørte de to tankpassere. Disse sagde, at de ikke havde reageret, da de blot betragtede episoden som et internt ægteskabeligt mellemværende.
7. Ved en arbejderfamilie vil jeg forstå en familie, hvis livsgrundlag ikke er privatejendom. Herved får vi inkluderet ikke blot de egentlige lønarbejderfamilier, men også familier der modtager pension eller andre sociale ydelser. Under kategorien arbejderfamilier har vi også de vellønnede familier lige indtil den indkomstgruppe, der er så velhavende, at de begynder at blive investorer eller bliver direkte interesseret i den virksomhed de er ansat i. I kategorien arbejderfamilie er derimod ikke inkluderet familier, der ejer deres egen virksomhed, eller som har kapitalinteresser af samme omfang som en eventuel lønindkomst. Selvstændigt erhvervsdrivende samt ansatte erhvervsledere er derfor ikke med. Når jeg har undladt at beskæftige mig med disse familier, har dette såvel empiriske som teoretiske grunde. Den vold, jeg har mødt i Dannerstiftelsen, hidrører kun sjældent fra disse miljøer og selv en ren teoretisk analyse af familiekonflikter i disse klasser vil på væsentlig måde afvige fra den teoriudvikling, som jeg selv har foretaget.
8. Den eksterne reproduktion bliver enten opnået gennem lønindkomst, selvforsyning eller sociale overførsler. Hertil kommer de ikke legale former for økonomisk virksomhed såsom månedskinsarbejde, kriminalitet, prostitution og spil.
9. Ved *behov* vil jeg forstå den indre spændingstilstand hos individet, der er knyttet til motiveret adfærd (jvf. Karpatschof, B. 1984).

10. Ved emotion forstår jeg den følelsesmæssige disposition over for en bestemt person, som man er tilknyttet (se Karpatschof, B. 1984 og Karpatschof 1984a).
11. Ved autonome psykiske system forstår jeg den del af psyken som opretholder den basale psykiske virksomhed, også når der pga virksomhedsblokering sker en afkobling, dvs at den udadrettede, sociale del af psyken, personligheden bliver sat mere eller mindre ud af spillet (ibid.).

REFERENCER

- DAVIDSON, T. 1978. *Conjugal Crime*. New York: Hawthorne Books.
- DOBASH, R. E. & R. P. DOBASH 1978. Wives: The appropriate Victims of Marital Violence. *Victimology* 2(3-4):426-42.
- GELLES, R. J. 1974. *The Violent Home*. Beverly Hills: Sage.
- GOODE, W. 1971. Force and Violence in the Family. I: *Violence in the Family*, S. K. Steinmetz & M. A. Straus, eds. New York: Harper & Row. (Genoptryk af artikel fra *J. of Marriage and the Family* 33:624-36).
- JØRGENSEN, J. P. et al. 1981. Vold mod kvinder i parforholdet. *Ugeskrift for læger* 143(36):2321-24.
- KARPATSCHOF, L. 1983a. *Kvindens Svaghed – en undersøgelse af hustrumishandling*. København: Antropos.
- KARPATSCHOF, L. 1983b. Kraniebrud og kærlighed. *Fokus på Familien* (11:179-198).
- KARPATSCHOF, L. 1984a. Det kommunikative følelsesliv. *Psyke & Logos* (54-73).
- KARPATSCHOF, L. 1984b. Den fænomen-orienterede casemetode. Erfaringer fra en undersøgelse af hustrumishandling. *Tidsskrift för Nordisk Förening for Pedagogisk Forskning*, nr. 3/4, p. 14-25.
- KARPATSCHOF, B. 1984. Følelsernes fylogense. *Psyke & Logos* (32-53).
- LEWINGER, G. 1966. Physical Abuse among Applicants for Divorce. I: *Violence in the Family*, S. K. Steinmetz & M. A. Straus, eds. New York: Harper & Row.
- MARTIN, D. 1976. *Battered Wives*. San Fransisco: Glide Publishers.
- O'BRIEN, J. E. 1971. Violence in divorce prone families. *J. of Marriage and the Family* 33(4):692,98.
- PAGELOW, M. D. 1977. *Secondary Battering: Breaking the Cycle of Domestic Violence*. Riverside:Un. of California (paper prepared for presentation at the annual meeting of the Sociologist of Women in xxxxx
- PIZZEY, E. 1974. *Scream Quietly or the Neighbours will Hear*. Hammondsworth: Penguin.
- SHOTLAND, R. L. & M. K. STRAW 1976. Bystander's Response to an Assault: When a Man Attacks a Woman. *J. of Personality & Social Psychology* 34(5):990-999.
- STEINMETS, S. K. 1977. *The cycle of Violence*. New York: Praeger.
- STRAUS, M. A. et al. 1980. *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*. New York: Doubleday.
- VANFOSSEN, B. E. 1979. Interpersonal Violence in Monroe County, New York. *Victimology* 4(2):299-305.
- WALKER, L. E. 1979. *The Battered Women*. New York: Harper & Row.